

7767

తొ డి మ .

—)(—

ప్రహసనమును మహాకవి కాళిదాసుచే రచియింపఁ బడినని కొందఱును యవాచ్యము లుండెను గాన నింకెవఁడో రచియించి కాళిదాసువిరచితమని ప్రాసీయుండి రని కొందఱు నీ మధ్య వాద ప్రతివాదనలు మిక్కుటముగా జరిపిరి. తుదకు పర్యవసాన మేమియుఁ దేలినదికాదు. భోజరాజు కంఠములో నొక వ్రణము పుట్టె నని, యెక్కువగా నవ్వినఁగాని యా వ్రణము పరిపక్వమునకు రా దని, వైద్యులు సలహా నీయుటవలన కాళిదా సీ ప్రహసనమును రచించి, వినిపింప భోజరాజు మిక్కిలిగా నవ్వటచే నాతని కంఠమునం గల వ్రణము పరిపక్వమునకు వచ్చె నని, యనాదినుండియు ననుకొనెడి జనశ్రుతిని బట్టియు, డిండిమప్రహసనముకూడ నిట్లే యవాచ్యము లతో నుండుటవలనను బ్రతాపరుద్రీయము మొదలుగాఁగల నాటకముల యందు హాస్యరసపోషణమునం దవాచ్యములే యుండుట వలనను పూర్వకపులు హాస్యరసమున నవాచ్యములే వాడి యుండుట వలనను నీప్రహసనము మహాకవి కాళిదాసువిరచిత మని మా యభిప్రాయము.

మా వలన “హాస్యకళానిధి” యని బీరుదము నందిన నాథునిక కవివరు హాస్కరుఁ డీ ప్రహసనమును నాంధ్రమున ననువదించి లంబోదరప్రహసన” మని నామకరణ మొనర్చి మాకుఁ బంపి తన సొమ్మును ముద్రింప వల దని కోరుటవలన “హాస్యకళానిధి” యని మోత్రము ప్రకటించితిమి. సంస్కృతమునఁ గాళిదాసుప్రహసన మొక వైపునను ననువదించిన లంబోదరప్రహసనమునకై వైపునను ముద్రించి తమసన్నిధికిఁ బంపితిమి. కావుననే, గ్రంథముల మాదిరిగా నాదరింతు రని దలఁచు చున్నామనియు

కామగ్రంథమాల — ౧ వ గ్రంథము.

అంధ్రులెల్లరు నెన్ని వత్సరములనుండియో రతిశాస్త్రమునుగాంచ
నాతురతఁ జెందుచుండిన గ్రంథరాజమగు

ర తి ర హ స్య ము ,

శ్లో శ్లోక క ము,

అ ను

క థా శాస్త్రము.

ఘమాడు వేయిసంవత్సరముల క్రిందటనే కొక్కోక్కుఁడనుమహా
కవి సంస్కృతమున రతిరహస్యమును రచియించెను. దానిని భారత
ములో నారణ్య పర్వశేషమును రచించిన యెఱ్ఱాప్రగఁడ సమకాలి
కుండగు యెఱ్ఱున తెనింగించి “కొక్కో.కమును కథాశాస్త్రము” అని
పేరుపెట్టెను. కొక్కోక్కుని శ్లోకమును యెఱ్ఱున తెనుఁగు పద్యములును
వాటికి తాత్పర్యములును గ్రంథాంతమువఱకునుగూర్చి యెఱ్ఱున తెనిం
గింపని శ్లోకములకు తాత్పర్యముమాత్రమే వ్రాయించియుంటిమి.
తెనుఁగుభాషలో నిట్టి సంపూర్ణగ్రంథ మింతవఱకుఁ బ్రకటింపఁబడి
యుండలేదు. అంధ్రదేశమున ననేక వ్రాతపతులనుసంపాదించి పూర్తి
చేయఁబడిన సంపూర్ణగ్రంథమని తెలిసికొందురుగాత.

గ్రంథకర్తలు,

కొక్కోక్కుఁడు, ఎఱ్ఱున.

పోస్టు ఖర్చులు సహా ప్రతి 1. టిక్కి వెల రు. 12-0-0.

కాళిదాస

ప్రహసనమ్.

ఈ

లంబోదర

ప్రహసనము.

త్రై ల స్తు .

కా ల్పి దా న

ప్ర హ న న మ్మ .

—::—

—♦ నా స్తీ . ♦—

శ్లో. లంబోదరస్య విగళత్కటి సూత్రీలంబీ
కాపీనపార్శ్వవిపృతో మదనధ్వజో ౭వ్యాత్,
యం సంభ్రమా దుపనమ స్నురగభ్రమేణ
చంచ్వా వికర్షతి వదాననయానబద్ధ్వా.

అపిచ—

శ్లో. అల మఖిల సురేంద్రై రస్తు పుత్రీప్రదం వో
గురుతర మతిదీర్ఘం కుంభకర్ణస్య శేఫః,
అహని నిశి చ య సోజ్జృంభణే వింధ్యబుధ్యా
కలశేజ మృషి ముచ్చైః క్రిందత శ్చంద్రసూర్యా.

[వాండ్యంతే సూత్రధారః సామాజికా నవలొక్య సాదర మంజలిం బధ్వా.]

శ్లో. కస్యా శ్చి త్సవనామయేన గురుణా స్తభ్ధోరుజానో ర్భృశం
వృద్ధాయా నతపూర్వకాయ మవసీమాలంబ్య మూత్రోత్యజః,
తత్కాలాగతదీర్ఘ మేహనరట త్పుష్టాధినోహతర
కీదారంభజనా దవాఙ్ముఖి మధః పాతోత్సవః పాతు వః.

[ఇతి పుష్పంజలిం వికీర్య సేవధ్యాభిముఖమవ లొక్య] మారిష ! ఇత స్తాతత్.

[ప్రవిశ్యపారిపార్శ్వకః] భావః ఏహాస్మి!

సూత్రధారః—అపి కృత మాజ్ఞప్త మార్యమిత్రైః!

పారిపార్శ్వకః—కథమిచ!

సూ—అయి ధరతత్రుత్ర! కదాచి న పృథ్వస్తచరం ప్రహసనం నామ హాసకం
నాజరః యేతి.

మి ర స్తు .

లంబోదర ప్రహసనము.

— నాం ది —

చ॥ వదవడివచ్చు వజ్రులుని * నాహమయూరము సామటంచు పె
న్బుడమున దానిదాసి తన *ముక్కునఁ బోటిడ వేలుగోచియం
దొడగకఁ బైకి నెక్కెడు మహోదరుడౌ గణనాథు మొడ్డ నం
వవలనొసంగి మిమ్ముల శుభస్థితి నెవ్వడు ప్రోచుఁ గావురక॥

మ॥ దినమున్ రేలును లేచి వింధ్యగిరిగా * దీపించి యబ్జార్క మా
ర్గనిరోధం బొనరించి కుంభజాని మ్రొక్కంజేయు నా కుంభశ
ర్ణుని లావొనిడి మొడ్డ భవ్యమగు కాన్పుల్ మీకు సీనుండ నెం
డునకై సర్వనిలింపులంగొలుచు వృత్తుల్ మీకు సభ్యోత్తముల్ ।

నూత్రి:— (వ్రేవేంచి) సభికులను సాదరముగాఁ జూచి దోసిల్పొగ్గి.

ఉ॥ జానువు లూరువుల్ బిగియఁ * జాలగ వాతముచేత భూమి పై
నూని కరంబులన్ ముసలి * దోర్తుక మూత్రము జార్చుచుండ న
చ్చోనొక గార్ధభం బరచుచుక తన శిశ్నము లేపి యొక్క నా
బానిస బోర్లఁ గాఁ బడ నఁపారముదంబిడు మీకు సౌఖ్యముల్ ।

(పుష్పాంజలిం జల్లి తెరవంకఁ జూచి) మారిహ! ఇటురమ్మ.

మారి:— (వ్రేవేంచి) భావా! వచ్చితిని.

నూత్రి:— బాగు! చుల్లపెట్టినతోడనే పచ్చనెగ తగులుకొన్నట్లు మాటలాడే
వచ్చితివే! కాని యార్యమిశ్రుల యజ్ఞ వింటివా?

మారి:— ఏమని?

నూత్రి:— “ఓయీ! భరతపుత్రుడా! యెన్నడును జూచియెఱుంగని హాస్యరస
బంధురమగు నాటకమును బ్రదర్శింపు” మని.

శా—(సహస్రం) ఛా కానకగ్రహీతా స్తుః.

శ్లో. ఆకాల్యా దపి దీర్ఘం

యచ్చన్నం బ్రహ్మసహం త్వయా,

శ్రీకర్మణ తే జేతేభ్యా

దృష్ట్యామీహ హర్ష మాపుయ్యుః.

క్రమక్రమం భవతా; కరుణ తున తమం న కర్మిణి బ్రహ్మజీవితయా
సర్వతః. అత స్త్యయా సహజాభూతేన సహ కళంఠి దపిసృక్మ త్నా వర్ణ
యామి సామాజికతవాం పీతి మే నిర్మయః.

శా—

శ్లో. తాడయ న్నూ రు యుగళం

కావక శృలికాంతుకః,

లంబమానోఽండకోశస్త్యం

సృత్యంతర మనుసృత్యతు.

శా—శ్రీకర్మణతాభూమికాగ్రహణా య. పంచశ్రీతి శా—

శ్లో. ఏష ద్విజో భవతి వాగరికో న పీఠి

కిం గంధవాహవివశా సహకారవల్లి,

అభ్యేయమోఽధరధరగ్రహణాయ పాత్మ్యం

పుంసోఽకిలస్య వదనే నిదధారి పుష్పమ్

శా—భావ! సత్య గుణలక్షితో వసంతాగమ ఇతి. యతః.

శ్లో. విజనతి కిల వ్యాకోచాసన్న చంకకకుట్టులే

వ్రీతిఫలతి మే నూద్యత్కం కేలివల్లవశోఽపిమా,

మదనసదనస్వాదావస్థావిజ్ఞాంభియదృచ్ఛయా

రహసియ వతేయ్యానోనాసాగ్రిగ్మనివా ర్తనమ్.

శా—తదిదాసిత్వ—

శ్లో. శృంగారాద్భుత మేతన్నేన రుచిరో

హస్యా రసోఽస్యాం కృతే

వర్ణ్యం కర్మ చ సక్తి నాపయన్మనో

క. శ్రీక. కా నానాకా.

మూ॥— భావా! యమగ్రహింహః ఇదితిమి.

క॥ చిటునాట నతి ముదంబున
విరచించిన వ్రహ్మసనమును † వెలిఁ బుచ్చక యే
చిరకాలముంచి తిక్క జూ
వరు లలరఁగ నాడుటెంతో † బావా! మేలొ! ।

మూ॥— భాగుగాఁ జెప్పితివి. కాని నాకొక పెద్దయుపధర్మమున్నదోయ్య! చిన్న
ప్పటినుండియు నేను నాట్యమునందగుమధుఁడనీ, వట్టలు క్రిందికినాటి వచ్చి
కాయగుత్తులవలె వ్రేలాడుచు నీ తలయంత లావుగ నుండుటచే యాద్య
కొని తిరుగుటకే కష్టమగుచుండ నాట్యము మాడఁజేయగలవా! అయి
నను విచారములేదు. నీ సహాయమున నెట్లోసభ్యులమనములనాకర్షింపగలను.
మూ॥— (నవ్వి) ఇక నేమి కావలయును ? భాగుగానే యున్నది భావా!
నాతో నీకుఁ బనియేలేదు.

తే॥ గీ॥ కట్టుకొన్నట్టి ధోవతి † కదులునటుల
తొడల రెండింటి నటునిటు † తడతడ మని
తా॥ వ్రేలాడు నీబుడ్డ † తాండవింపు
నిన్న నుసరించి నాట్యము † నెప్పుగాదె? ।

మూ॥— ఇదియును యుక్తియుక్తముగనే యున్నది. అటులైన నేమములు నేనీ
కొనుటకుఁ ద్వరపడవలయును. ఇప్పుడు

తే॥ గీ॥ అధరదళమాన గమకించు † నట్టి ద్విజాని
యరసికతఁ గాంచి గంధవాహమున వివళ
యగుచు సహకారవల్లిక † యలరు తనదు
సుమము నోటికందించుఁబుంసోకిలకును!

మూ॥— బావా! వసంతముకువు వ్రేతేరించినట్లు బాదగా గుర్తించితివి. ఎట్లన!

తే॥ గీ॥ మ్రోల వికసింపు సంపంగి † మొగ్గయందు
వ్రేలిఫలించిన కంఠేలి † వల్లవంబు
స్వేచ్ఛగాఁ బూకు నాకెడు † విటుని వాసి
కాగ్గిలగ్నార్తవము వలె † నలరుచుండె!

మూ॥— అందుచేత నిప్పుడన్నియును సమకూడినవి.

నీ॥ అలరు శృంగారంబు † నద్యుతరసమును
కలిసిన భాసంతపు † కావ్యము కద !

శ్రోతాః రసికా వసంతసమయే
 మందానిలాందోభితైః
 ఉన్మీలత్సహకారజాతివకులైః
 రావేదయంతే దిశః.

త దావరణాయ సామాజికమనసా మహామేవ వక్రీనాసస్య భూమికా
 మాధాస్యే, త్వద్భగిని కు గృహ్యైః.

పా—అహం పునః కస్య?

నూ—తత్త్విష్యయోః ద్వితీయస్య కాసరస్య.

పా—కః పునః ప్రథమస్యజంబుకస్య భూమికా మాధాస్యతి?

నూ—కిం న పశ్య స్మనుజం మమ గృహీతజంబుక భూమికం రంగభువం ప్రవిశం
 తం ? ఏవ యే—

శ్లో. గందర్భిపుండ్రాంకలలాట దేశ
 స్తాంబూలవర్జైకకపోలభాగః,
 వామే కరే నాగలతాదళాని
 వహం త్సమాయా త్యవరత్రీ వీటిమ్.

త దానా మ ప్యసంతరకరణీయాయ సజ్జభవావః.

(ఇతి నిష్క్రాంతైః)

ఇతి ప్రస్తావనా.

వక్రచేష్టలకాలఁ బాలం బనందగు
 వక్రనాసుని కథ ఁ వర్ణము కద !
 అఖలజారులగుండెలల్లార్పుగుడ్డి యీ
 నాటకంబున కథానాయక కద !
 మందానిలాండోలిఁ తేందీవరాది స
 త్సైరభచైత్రవాసరములు కద !
 గీ ! వివరగ వచ్చిన ఏరెల్ల ఁ వేత్తలుకద !
 ఇంక సభ్యుల మెప్పించు ఁ టెంత, నేను
 వక్రనాసుడ నగుదు, నీ ఁ భగినిగృధ్రి
 యగుచు రావలె, నిక మాడిమా ! కద ! కద ! !

మారి:— నే నెవరి వేషమును ?

మూత:— వక్రనాసుని శిష్యులలో రెండవవాడగు కాసరుని వేషమును.

మారి:— మొదటివాడగు జంబుకుని వేష మెవరు వేయుదురు ?

మూత:— జంబుక వేషము ధరించి రంగస్థలమునం బ్రవేశించు నా తమ్ము నింక
 నీవు చూడనేరదా ? వీడు.

ఉ ! చందనపుం ద్విపుండ్రము కృపందుగ దిద్ది లలాటదేశ మం
 దందముగాఁ గపాలతల ఁ మందునఁ దమ్మును వామహస్తమం
 దుండళముల ధరించి వలఁతోరపుచేతను వీటిఁదాల్చి వాఁ
 డందుల నేగుదెంచె మన ఁ మార్మవిధిం బచరింపఁ బోదగున్ !

(ఇద్దఱు నిష్క్రమింతురు.)

ఇతి పృథ్వాన

శ్రీ రస్తు

కాళిదాసప్రహసనమ్.

[రతః పృథివీతి యథానిర్దిష్టో జంబుకః.]

జం—

శ్లో. గృథ్యా సమం గణికయా సురతద్వయేఽపి
పట్యా గురుం కలితభిమ మా పృథాతాత్,
సీత్యా నిజం భవన మావసికాగ్నిహోత్రే
హోమాయ నిర్వృతమిదం హృదయం మదీయమ్.

ఇతఃపరం కాసురం నామ సతీర్థం సదీర్ఘామానాయ గుర్వర్థం త్వరిత మాపికామి
యేతః పృథాతప్రాయా కర్వరీ. కథాహి—

శ్లో. స్త్రీయంతే సరమూత్రే గ్రంథపిశునా
స్సంమూర్జనీధూళయః
కక్షస్థాపితజీర్ణ తల్ప మబలాః
కాళి ద్వృజం త్యాపగామ్,
శోభ్యంతే దృఢదిగ్ధపూగరజసా
దంతాశ్చ కర్మండిభిః
విశ్వస్తాః కరఢారితోరుముసలా
వీరీహి నవఘ్నంతి చ.

శ్లో. కాళిత్ స్త్రీయః కరగృహీతకరీషపిండా
నిత్యా త్యగారబహిరంగణశోభనాయ,
హస్తార్పితోరుకలకాః కలిచి ద్వృజంతి
వర్దనా మోహనకృతీనముదీచితైః పూర్ణైః.

శ్రీ రస్తు

లంబోదరప్రహసనము.

(ప్రవేశము—జంబుకుడు.)

జంబు

చ! వెలిరతి లోరతమ్మల నశీన విలాసల నాస గొల్పు గో
వెలదుల మేలుబంతి విటవీరుల చే బువుబంతి గృధ్రితో
గలసి నిశీధినిం గడపి ♦ కామిని నింటికి బంపినాడ న
గ్నులనిక నిష్టమైగొలువ ♦ గోరెడు నా మదిసంతసంబునన్!

అప్పుడే తెల్లవారవచ్చుచున్నది నా సహపాఠకుడగు కాసరువి గురువు
గొలుకు నవీతిర్థమును దెచ్చుని నియోగింతును. (అంతట కలయఁజూచి.)

సీ! నలుదిశల్ వ్యాపించె ♦ నరమూల్యగంధ సం

కలితమా చీపురుకట్ట దుమ్ము

నదికున్నుఖం బైరి ♦ మదనతుల్ చినిగిన

మైలపక్కలఁ జంక ♦ మడత బెట్టి

శోధింపుచుండిరి ♦ సాధుసన్యాసులు

నన్నుచే గలుగు దంతముల గార

దంపజొచ్చిరి శాలిధాన్యంబు విధవలు

కరములఁ బెద్ద ♦ రోకళ్ల బూని

గీ! అంగణము లూడ్చి శోధింక ♦ నావుచేడఁ

బట్టుకొని కొందఁ జితివలు ♦ బయనమైరి

కలశములఁ బూని కొందఱు ♦ మలవిశేష

నార్ద మరుగుచు నున్నవారతి రయమున॥

తదిదానమ్—

శ్లో. చారు శ్రీమాంబుచలదాయతకర్ణ సాశం
సీతామరవల్లభధరం వదనారవిందమ్,
వీహితమర్జనకృతో విధవాజనస్య
సంకల్పకేళిసమయే యతయః స్మరంతి
(కతిచి త్వదాని గృహ్య క్రిహణ మభినయః)

శ్లో. ప్రితస్సన్నం విసిర్గతః పృథ్వీజగదవ్యాజ్ఞాకర్ణితం
మిథ్యాస్యపకృతావకుంతనపటా నున్మృక్త వేదీతలమ్,
గాయం త్యంగణసీమ్ని వల్లువలయైః పాస్తైః కృతాస్ఫాలవం
బాలాయాః పృథమస్తుమంగళిదినే పార్వ్యస్తా యోషితః.
అశ్చర్య ! మాశ్చర్యమ్ !!

శ్లో. సభ్యేతరా శ్చుభిరభిః గమితా గిరశ్చే
దాసాం వినోదపద మేతి మనోవికారమ్,
నిర్వృన్మనోభ వరసార్పణితంబచేలా
దూరం గతా కులవధూ రపి క్లింబనీమి ?

అస్మా మేత దస్యతో గమిష్యామి. నాద్యాపి మంచిత తమః పృథగిహ
నయనపదవీమ్.

అపి:

శ్లో. సాంద్రీభూతతమస్సు కుంజకుహరేవ్యంతర్నదీ గామయోః
ప్రితస్సన్నతు ముపాగతై రభిమతై స్సార్థం విటశ్శోభియైః,
పానీయాపారణాయ పక్ష్మలదృశో యాంత్యో లభంతే క్షణం
నిక్షిప్తాంశుక పేటికోదకఘటం చౌర్యోననీతం రతమ్.

అస్మ: ఏతదభిప్రాయేణ పితృన్దాయాః కాసరోఽయ మలాబూస్తవ్యాః ద్వారవేది
మధిశియార. తత్రైవ తోచతే గమనమ్. అలాబూస్తవీ త్యపర్యాప్తం
నామధయ మస్యాః.

శ్లో. వేళ్ళద్వార మహోల్లస వేషు లిఖతుం యా రంగవల్లై రయా
ప్రకాంతా కుచయో ర్వయం నివరితం వ్యాలంబి యంపేదితి,
పార్వద్యంద్యనివిష్ట బాలకకర వ్యాకృష్టవక్షోజయా
కర్తుతాం స తయా తయా తత గరుత్కంకసితిః స్మర్యతే.

రావున నివృత్తుడు!

చ॥ నురుచిర ఘర్మబిందువులు శ్రోత్రతలమ్ములఁగ్రమ్మసీతక్రూరిఁ
గరము రదచ్చదంబదరఁగందిన మోములతోడ ధాన్యమున్
గరములదంపు గ్లాని శమఁకంబున మానసమైధునంబులన్
వరలువితంతులన్ దలఁపుఁదార్పించరింతురుయోగిబృందముల్ |
(కొంచెమునడచి, విడుట నభినయించి చూచి)

ఉ॥ కన్నె సమర్తకై విపణిశాంతలు శాంతల బూతుపాటలన్
జెన్నగు కంకణాలదర ఁ చేతులఁదట్టుచుఁ బాడుచుండఁగా
విన్న ధరామరుల్ నదికి ఁ వే నియమంబుల కేగలేక నా
తిన్నెల వంగవస్త్రితరిఁ దీర్చి దొంగముసుంగునిద్రీక్షె!
అశ్వర్య మాశ్వర్యము.

తే॥ గీ॥ తెలసతుల యిట్టిబూతులు ఁ వినుచు విటులె
యాత్రోపడుచుండగా దూరమందుఁ బోవు
కులసతుల పూకు లూటూరి ఁ యలరు తోడల
సందు కోకలు తడిసె నేమందు నింక॥

ఇది యిటులుండనిమ్మ. నేను మఱియొక చోటికిం బోయెదను, ఇచ్చటి
ని కన్నులంగప్పిక చీకటి తొలఁగలేదు. ఆహా! ఇచ్చట నింకొక మహాశ్వ
వక్త్ర కంటఁబడినది.

ఉ॥ ఊరి॥ నేటికి స్వదుమ ఁ నున్న లతాగుహలందు నీనటిన్
వారిజ నేత్రంబుహరఁగంటునకై జని బిందెడించి య
వ్వారినిఁ దానమాడుటకు ఁ వచ్చు నభీప్రీత విప్రజానులన్
జీరి మనంబులన్ దనివి ఁ సెందె హుటాహుటిదెంగులాటలన్ |

ఈవింత లిట్లుండఁగాక! విధవయైన యలాబూస్తని విధియగునుదానే
తప్పక గానమడు పరుండియండనోపు! అచ్చటకుఁ బోయెద. ఆలాదింబి
అలాబూస్తని యను నామము దీనికి చాలదు.

మ॥ భవనద్వారముసంఘఁబండువుల నొప్పుండ్ల మేల్ముగ్గులన్
భువిపై నానఁగవ్రేలుచండ్లు చెఱువుంబోయంచుఁ బార్శ్వంబులం
దవి పైకిం బిగలాగ బాలకుల నాయత్రంబు గావించుటల్
శవముంబీకడి రావులుంగుల యవస్థం జ్ఞప్తికిం దెచ్చెడిన్ |

(గత్యా విశ్లేష)

కథ మయం కాసరో నిద్రాతిశయా న్నాత్వాపస్మా మనబుధ్యతే! అరహి—

శ్లో. విక్షిప్తవ్రతసింహృతాక్ష మసకృత్కృడావినమాననం
పశ్యంతి స్మితవల్లగండఫలకం నార్యః ప్రతౌళిం గతాః,
య స్యోత్తానశయస్య మందిర బహిద్వాసరే గళద్వానసో
వస్త్రుతంభితతైలయంత్రీమునలవ్యామోహకృ న్నృహవమ్.

యావ దిమ మద్భృథయామి. పథే! గుర్వాచమనార్థం నదీతీర్థం హరణాయ భవా
మద్యమ్యతామ్.

(ఇతి కరణ తంఘట్టయతి. తతః ప్రవిశకుక్కుత్స్విష్నాయమానః కాసరః.)

కాసరః—అయి కరభ! చరణం తే భిక్ష్యామి.

జం—(స్వగతమ్) అవూ! శ్రోత్రియపుత్రేణ ప్రబుధ్యమానేన హరిః స్మర్యతే.

(ప్రకాశం.) అయి సఖే! ప్రబోధసమయేమాస్తు కరభస్మరణమ్.

కా—(ప్రబుధ్య దృశా వున్మృజ్య వాసః పిథాయ) కిం సఖామే జంబుకః?

జం—అనా చుస్మి సఖే! కిమత్స్విప్యాయమానేన భవతా కరభోద్భవ్యః!

కా—(సభయం, స్వగతం.) కరభచరణ ప్రహారమర్హత్కి మపిసుప్తోనామ్.

స కిలవిలలాప తక్కి మనేన కరభవృత్తాంతో విది తస్యాస్యత్ కి. భవతు
ప్రచ్ఛాదయే యాద్భుచ్చికం మేదురాచారం. (ప్రకాశం) అ స్త్రేతత్స్విప్ను
దశాయామ్.

జం—(విశ్లేష్య) కాసర! కిమిదం తవ లలాటే పటఖండబంధనం?

కా—(స్వగతమ్) ఇతః పరం యామిక దృష్టముష్మితైకదేశస్యవోరస్య సమా
వస్థోఽస్మి. (ప్రకాశం, సఖేవం) ప్రణవట్టబంధః.

జం—కుతో లలాటే వ్రణమ్?

కా—(స్వగతమ్) ఏష దాస్యాః పుత్రః ప్రాణా నశుత్పాత్య న ముంచతి.
భవత్వేపం తావత్ (ప్రకాశం) సఖే! శోపకా దుపాధ్యాయా లలాటే
చరణేన మాం ప్రహృతవాక్.

(నడచిచూచి) తన్నుచానెఱుగక కాసరు డెట్లు నిద్రావరవకుండె యున్నాడు. ఓరీ! నీని శిక్షము కాలిపోయి! కాకడాపాత్రివలె వైకిలేసి కెల్ల కిలవయండి కట్టుబట్టును నిద్రావశమున తలకిందఁబెట్టుకొని యుదయమైనను మేల్కొనలేదు. రాత్రి కెల్లవారు వరకును యలాబూస్తని తలుపుదీయని హేతువున నిద్రాపట్టక నింతకుముందే నిద్రించెఁగాఁబోలు! (నవ్వుచు)

చా! కను నిగుడించి సిగ్గున మొగంబును వంచుచు మాటికొరజూ

పున గనిమందహాసమున + బుగ్గలు రంజిల వీధినేగుచున్

వనితలు ద్వారవేదిపయి + బట్ట తొలంగి కరుండియుండగా

ననుబయి కెత్తు రోకలి యనందగు చుల్లనజూతు రిచ్చమై!

(సమీపించి) ఈతని లేపెదను. సఖుడా! సఖుడా! కాసరుడా! గురువుగారి సంధ్యావందనమునకై నదీజలమును తీసికొని రావలయును. వేగ మేల్కొనుము. (చేతితోఁ దట్టుచు) ఈ ముండకొడుకు నాకరస్పర్శమును యలాబూస్తని కరస్పర్శమునుకొని నిద్రాకండ్లతో బడితివంటి తన శిక్షమును నాకుఁబెట్టి నొక్కడు గదా! (అని యోసరలును)

కాస:— (పలవరించుచు మేల్కొనుచున్నాడు) ఓ గాడిదా! నీ పాదములకు మొక్కిదను తన్నకుము.

జంబు:— (స్వగతము) అహ! శ్రోత్రియశాస్త్రాధ్యక్షుఁడు నిద్రానంది లేచుచు వారిస్మరణముఁ జేయుచున్నాడు. బాగు! బాగు! (ప్రకాశముగా) మిత్రమా! ఉదయమున మేల్కొనుటతోడనే గాడిదను స్మరించుచున్నావేమి?

కాస:— (మేల్కొని కన్నులు నులుముకొనుచు బట్టకట్టుకొని) ఓహో! నా మిత్రరత్నమగు జంబుకుడా?

జంబు:— ఔను! నేనే. స్వప్నమున నీకు గాడిద కనబడెనాయేమి?

కాస:— (భయముతో స్వగతము.) అయ్యో! నేను గాడిదచే తన్నుబడిని యా కోపముతోడనే నిద్రించి, పలవరించితిని కాఁబోలు! రాత్రి జరిగిన వృత్తాంతమంతయు నీతనికిఁ దెలియలేదుగదా? అగునక! ప్రమాదవశమున జరిగిన నా దురాచారమును గప్పిపుచ్చెదను. (ప్రకాశముగా) అగును. స్వప్నమందేమో జరిగినట్లు నేను కాంచితిని.

జంబు:— (చూచి) కాసరా! ఇదియేమి? నొసగు కట్టుగట్టితివేమి?

కాస:— (స్వగతము) చోరీవస్తువులతోగూడ పట్టువడిన కొంకయొక్కగతి నాకుఁ దగులమైనది. (ప్రకాశముగా) కుటుపునకుఁ గట్టుగట్టితిని.

జంబు:— లలాటన నేమికుటుపు?

కాస:— (స్వగతము) ఈ లంజకొడుకు నా ప్రాణములుతీయక విడుచునట్లుగ పడెను. అగుగాక (ప్రకాశముగా) గురువు నావై గోపించి లలాటమునఁ దన్నెను. అందుచేతఁ గుటువైనది.

శ్లో. స త్వం విద్యాన్రహశక్తో
 నాశుశూషుర్న మత్సరీ,
 న కదాపి దురాచారః,
 కోప స్వయి కథం గురోః?

కా—(స్వగతం.) నేదానీం మే పలాయనం యుక్తం. అత ఏవం బ్రూయాత్.
 (ప్రకాశం, సామర్థ్యం.)

శ్లో. గురో ర్మయి న కోభోఽస్తి
 లలాటే దృశ్యతే వ్రణాః,
 ఆతః ఖరపదాఘాతో
 నిశ్చయో యది నిశ్చిత్.

జం—(స్వగతం) సత్య మయం కాసర ఏవ; యతః ఖరపదప్రహరముపాధ్యాయ
 కరసి విశిషతి. (ప్రకాశం.) సఖే! కిం బహునా ? సత్యం భణ.

కా—కానా మలాబూస్తనీం కామయే, నైవ మా మచకమర.

జం—(విహస్య) కథ మసంబద్ధ మాపికు ముపకాశితం! కామ యతాం నామ
 సాః, కిమనేన లలాట వ్రణస్య ?

కా—కిం తవాపి గోప్య మస్తి? తస్మి క్షూయతామ్. పూర్వేష్య కథాం కి
 లలాబూస్తవ్యా కృతసంకతోఽస్మి. తతశ్చ—

శ్లో. సంకేతస్థల మాగతా నిశి వదీతీతే తమోద్దుర్గమే
 సాఽయానీ ద్రవకం చినవ్వకరభా న్వేషం గతా మద్ధియా,
 తచ్చాశ్రిత్యాఽహ మపి వ్రణీక లలనే! కస్మాన్న మాం జల్పసి
 త్యాజివ్యం కరథం జఘాన సపదా ఘాతే మ మానీ ద్వ్రణాః.

త త్తరం సఖే! మమ దురాచారం నాన్యత్ర భవాన్ ప్రకాశ యతు
 (ఇతి. పాదయోః తతతి.)

(ఉత్థాప్య) కాసర! బాధం న ప్రకాశయిష్యమి; కింతు కుదాచారస్య
 తవ సత్యా మపి తూపవత్యాం గృహిణ్యాం కథ మనురాగ పరివృత్తి
 రలాబూస్తవ్యామ్ ?

అన్యం భణ ! కా గతి రవిశ్వపతి గృహిణ్యామ్ ?

జంబు:—

తే॥ చడువుఁ జక్క గ్రహింతు ముత్సరివి కావు
నిరతశుశ్రూషుఁడవు ధర్మపరుఁడ వఖిల
కృమగుణవంతుఁడవు నిష్కలకారణముగ
గురువు కోపించి యారీతిఁ గొట్టుటెల? ।

కాసు:— (స్వగతము) నే నితడు పాటిపోవుదమన్నను చందిపనికాదు. (ప్రకాశముగా కోపముతో)

క॥ గురుఁ డలుగఁడుగద ! నాపై
బరువగు కుటుపొందు గానఁ బడుగద ! నొనటన్
ఖరమిట్లు తన్నెనని మది
కుటుతించితివేని నమ్ముకొను మిఁక నటులే!

జంబు:— (స్వగతము) నిజముగా వీఁడు గాడిదపేరునకుఁ దగినవాడే గాడిద
తన్ను గురువుపైఁ బెట్టుచున్నాఁడు. (ప్రకాశముగా) సఖుఁడా ఇన్ని
మాటలేల ? నిజము జెప్పుము.

కాసు:— జంబుకుఁడా ! నేను దానిని గోరలేదు. ఆ యలాబూస్తనియే నన్ను
రమ్మనినది.

జంబు:— (నవ్వి)(స్వగతము) ఇదియేమి? అసందర్భప్రలాపము లాడుచున్నాఁడు.
(ప్రకాశముగా) అది నిన్నువరించిన వరించుగాక. లలాటమున వ్రణమునకుఁ
గాకనిమేమి ?

కాసు:— ఇక వీరడ రహస్యమేమున్నది ? నిన్నరాత్రి యలాబూస్తనితో సంక
రముఁ గానించుకొంటిని పిదప.

కా॥ సంకీర్తంబగు నేటియొడ్డునఁ దమస్సంఘంబునన్ నాతి యా
వంకంజాకలి గాడిద స్వదుక ముద్రాచ్ఛాంతిన్ జనె న్వానితో;
“నికన్ముచ్చటఁ బెల్చవేల వను దేవీ!” యంచు నేగాడిదన్
శంకన్యాని కవుంగలింగఁ దడాల్నంద న్న నా మోముపై॥

ఈ నా దురాచారమును నీ తెచ్చటను వెలియచ్చటను. (అని పాదము
లపైఁ బడును.)

జంబు:— కాసురా! తెమ్ము. నే నితరులతోఁ జెప్పను లే. (లేవడియను.) కాసురా!
నీవు కలిగుద్ధచారుఁడవు గదా, నీకు మాతవతియగు భార్య యుండిదగా
నీ కలాబూస్తని పైఁబడి చచ్చుటేమి గృహచారము!

కాసు:— చాలు ! చాలు ! నీకే చెప్పుము. భార్యయొక్క పాతిభ్రాతృమున విశ్వా
ముద్రాదాని గదిగోలు!

జం—(స్వగతం) ఇద మహిమే కాకుక పానమ్. (హరికాళం) మర స్తవ తస్మా
మవిస్వాసః ?

కా—(సహృదం) కిం తవ శృణోత్యా మన్యగామిన్యా మహి భవతి విశ్వాసః ?

జం—కథ మియ మన్యగామి నీతి జానాసి ?

కా—బహూని చిహ్నాని సంతి. శృణు తావ దిద మేకమ్.

జ్ఞో. భార్యాం కశ్యపమాం ప్రతార్య యథతీత్యాశంకమానేమయి
ప్రాప్తే బాతు శృహంతరం నిశీ మృషా విప్రోవ్య సా జానతీ,
లీనా క్వాపి నియమ్య దీప మథ తామన్విష్యతో మే కలే
లగ్నో దీర్ఘ పృథు గృఖనుగ్రతరసః కస్యాపి కామధ్వజః.

జం—(విచార్య) కిం త్వయా కథలగ్న సు ఏవ సమత్వాటితః ?

కా—సహి సహి. సమత్వాటితుం మయా యావ దాహం తావదేవ నజగ్మ్యథేన
మ కా మః నహిః ప్రహృత్య నిష్క్రమ్య సప్తరుషః పలాహంచకృ.

జం—తిష్ఠి యత్త మస్యా మవిశ్వాస ఇతి. ఇతిః పరం సఖే! కాలాచార మేవ
ప్రవిశ. యతి స్త వైవం తైదికాచారో హీయతే. తదాహు రాచార్యాః—

జ్ఞో. 'వైదికాచారవిభిన్నః

కాలాచారం సమాచరేత్,

కాలాచారపరిభ్రష్టో

రారవం నరకం వ్రజేత్' ఇతి.

కా—(సకాతుకం) సఖే! కిం త్వం తతోక్తవిష్టః? యదేవ మంకరిష్యతే !

జం—న కేవల మహం. గురు రహి నా వశ్యజానయమి.

కా—కథం పాపం ఓ వాతయో ర్గురుః ?

జ్ఞో. వేదశ్రోతనిధి స్మృతి తి వ్యవహిత వృద్ధర్షనీదేవః,

కర్మాణి శ్రుతిచోదితాని కురుతే కాలేషు యోగైః క్రమైః,

అన్యో నాస్తి భు వీదృశో ద్విజ ఇతి వ్యాతన్వత్ప్రత్యయం

పాపం దేనతు వశ్యనానయమినాసర్వే వయం వంచితాః.

(ఇతి రోదితి)

జం—మర స్తే రుదితం ? న నిదానం కాలమతం ప్రవేక్ష్యతోఽపి తవ స ఏవ

గురు ర్భవిష్య తీతి సంతోష్టవ్యం. తదేహి! నదీజల మౌచ్యత్య గురవే తేహి!

జంబు:—(స్వగతము) బాగు! బాగు! కథాసందర్భ మానందకరముగ నున్నది.
(ప్రకాశముగా) ఏమీ? నీ భార్య యుత్తమశ్రీ కాదా! ఆమెయందు
నీ కవిశాసకుల?

కాస:—(కోపముతో) నీ భార్య మఱియొకనిచే విషయించుకొనుచున్నదని
తెలిసిన నీకు దానిపై నెట్లుండును?

జంబు:— అట్లులైన నీ భార్య వెంటడైన విషయించుట నీకుఁ దెలిసినదా?

కాస:— అబ్బో! ధర్మసత్రిము. ఒకటియననెల? అనేక నిదర్శనక బున్నవి.
ఇది యొకగాథ వినుము

మ! ననుఁ గన్గప్పి మదీయభార్య నొకఁడన్యాయంబుగా దెంగునం
చనుమానించి మృషాప్రయాణికుడనై యారాత్రికేవచ్చియిం
టను జేరంగని దీపమాఁచెనది; యేడందాఁగెనో చూడఁ జే
రినిదాఁకెన్ గొనజేమగల్గి పృథులాఁగిర్ఘంబునా మొడ్డటన్!

జంబు:— బాగు! చేతికి దొరకగనే శిక్షము నూడబెట్టి పారవైతివా?

కాస:— లేదు. అంతవరకు జరుగలేదు. మెలిచేసి తెల్లపబోవునంతలో నాఁడు
నా తొమ్ముపై నొక్కగుడ్డుగుడ్డి పారిపోయెను.

జంబు:— ఇదియే వృత్తాంతము? అట్లులైన నీ భార్య నమ్మిందిగినదికాదు. పైదిక
భిష్టుడై తైలివిగాన నికనుండి నీవు కాలాచారము ననుసరింతుము. పెద్దలు
కుడ నిట్లుపజేయుచున్నారు.

తే॥ గీ॥ వైదికాచార మందు విభిష్టుడైన

నాఁడు కాలమతమునఁ జేర్పంగఁ దగును

తన్మతంబున భిష్టుడై † తనరువాడు

కావం బను నరకంబుఁ † జేరఁదగును॥

కాస:— (సంతోషముతో) నాకుఁ జెప్పుచున్నావు నీవందుఁ జేరితివా?

జంబు:— నేనేకాదు, మనగురువగు వక్రవాసయమియును.

కాస:— ఓరీ! దొంగముండకొడుకు వక్రవాసయమి పాపండువా?

అ! నా శ్రోతవేత్త, వేద † శాస్త్రముల్ జదివించు,

స్మృతులెఱుంగు, కర్మ † తతి నొనర్చు,

నిట్టి విప్రవర్యుఁ † డిల నొందు లేడన్న

దొంగవాడు మమ్ము † భంగపఱచె!

(అని యేడ్చును.)

జంబు:— అపాక్షిణదా! కాలమతమునఁ జేరుటకుఁ గూడ నతఁడే గురువగు
చున్నందులకు సంతోషింపవలసియుండ, దుఃఖపడియొడవేల? తిమ్మ. నది
జలముందెరి గురునకొనుము.

కా—తథా. (ఇతి నిష్క్రమంతః)

జం—అహ మపి గుఱో రగ్నిహోత్రహోమా దసంతరం కాశ్రుపాకావసరం
ప్రతిత్యే. (ఇతి తదాంతరే నిత్యా, శుశ్రీతి మభినయ) కన్యదం రుదితి
మాకన్యతే! (పురతోఽవతాక్య) సవీవాస్మద్గుఱో రభ్యంతరకో దీరదంతః
త్వదన రిధ్యాకోశే నిషాద్య పర్యంక బంధనివేళిలూనశిఖాస్తబకో రోదితి
భవతు; ఉపసర్పామి (తతః పృవిశతి యథానిర్దిష్ట దీరదంతః)

దీరదంతః—

శ్లో. తైలొభ్యంగ మలంభయం శుభతరై రంభోభి రన్నావయం
సన్నేహం శుకతుండకోటికుటిలాతామై ర్నఖై రాలిఖం,
ఘృపై శృశ్వ దధూవయం సురభిలైః కాలాగర్భాత్తై రహం
నూమేకా భృశ మాయతా మమ శిఖాకృత్తేతి హృత్తామృతి.

జం—(ఉపసృత్య) ఆర్య ! కే నేదం కృతం ?

దీర—కిం వతోసి జంబుకః ? తర్హి శ్చూయతాం. వత్స ! యజమానస్యాస్తి
హోత్ర భవనకోశేనీహోపమగంధవతమసినితత్యశయ్యాం తద్విశీయవత్సర్హి
సహ నిశేధ కేయితవా నస్మి.

జం—తత స్తతః.

దీ—తతశ్చ

శ్లో. దప్రప్యాతింగృహమాగతం మయిభియాశయాన్యంపిహాయాచిరా
మూర్ఖజ్ఞా ప్రవవిప్రవ త్వవసనే గత్వా కుసులాంతికం,
వక్త్రే నాఖుధియా బిడాలహతకో జగ్రాహ మే మేహనం
మ య్యానిందతి తత్ప్రకర్షతి తదాజ్ఞతోఽస్మి కోలామలమ్.

జం—అయి మహాపాతకికా ! బిడాలహతక ! త్వ మే వార్యపథ శిఖాచ్ఛేదాయ
నిధిశా పృష్టోఽసికి తత స్తతః.

దీ—

శ్లో. తతశ్శిఖాం మే కుపిత శ్చకర
వేదిగళం స స్వధితిం గృహీత్వా,
అస్తా మిదం నా మమ భాగ్యరేఖా
య దుజ్జితం మేహన మవళిలూయ.

జం—న కేవలం తవ, కింతు పురనుందరీజనమదనమందిరాణామ్.

కాసు:— అట్లే (అని నిష్క్రమించును.)

జంబు:— నేనుగూడ గురుడు హోమాదికర్మల నిర్వర్తిని, కాశ్రుపాతముఁ జెప్పునమయము బ్రతికించెద. (కొంత నడచి; వినుట నభినయించి) ఈ లోదనధ్వని యెవ్వరిదై యుండును? (ముందునకుఁ జూచి) ఓహో! గురుకుల్యుఁ డగు దీర దంతుఁ డీ వీధి యగుఁగుమాలఁ గూర్చుండి కోయఁ బడిన జాట్టును తొడవై బెట్టుకొని యేచ్చుచున్నాఁడు. ఏమిది! కనుఁ గొందుఁగాక! (సమీపించును.)

దీర దంతుడు:— (వ్రేవేరించి)

కా! తైలాభ్యంగన మాచరించి, పరిశుద్ధస్నానముం జేసియున్ లీలన్ బ్రేమముఁ గుల్కుచిల్కముకుపోల్కింగల్లు నాగోళ్లతో కేలన్ దివ్యసుగంధధూపముల విఠ్ఠేవంబుచే నార్చు నా వ్రేలుంగొమ్ముడికోసిపోయె నకటా! భేదిల్లునాప్రాణముల్!

జంబు:— (సమీపించి) ఆర్యుడా! ఈ యాపత్తు నీ కనరివలనఁ దటస్థమైనది?

దీర :— నాయనా! జంబుకుడా! నీవేనా? వింటినా? యజమానియగు గడు కంపని యగ్నిహోత్రగృహములో నొకమాల వీపపుఁగాఁతనిగూడ కప్పి వేయఁదగిన కారుచీకటిలో నతని చెందవభార్యతోఁ బరుండియుంటిని.

జంబు:— తరువార.

దీర :— మేము రసకంఠాయపుఁ బట్టులోనుండఁగా నతఁడు నగరినుండి తిరిగివచ్చి చెందవభార్యనుగూర్చి యనుమానించి, మే మున్న చోటికే వచ్చెను.

మ! అతఁ డా యగ్ని గృహంబుఁజేరఁ గని భీతాత్ముండనై శయ్యపీఠి తదంకంబునగాదెక్కింద మొలమొంఁడిన్గొంతుకూర్చుండ నా యతమై వ్రేలెడు నాదుచుల్ల నెలుకాయకాభ్రాంతిలోఁ జూపుపిల్లి తటాల్పట్టఁగ నేనుమొఱ్ఱోయనఁజెల్లెన్నాదుగూఢర్థమున్ ||

జంబు:— ఓసీ! దిక్కుమాలినపల్లి! నీవే యామహాత్ముని సిగఁదలుగుటకు ముఖ్య కారణముగా బ్రహ్మచే స్పృహంపఁబడితిసి. తరువారి.

దీర :—

గీ॥ భగ్గుమని లేచి వేదివై • స్వధితిఁ దీసి
కోమలం బైన నా జాట్టు • గొటిగివైచె
నిది యిటుంచుము నాభ్యై • మిది వయస్య
కోయ కుంచెను నా చుల్ల • కాయ నతఁడు!

జంబు:— అది నీ భాగ్యమనుట కంగీకరింపను. ఇంక పురసుందరివ్రోణముల మహాద్రుమని చెప్పవచ్చును.

దీ—వర్త ! యు క ము కం,

శ్రీ. చక్రవర్తి శిఖా లూనా శాఖ నీవ దినదిన,
న తు లూనంతనుమతాంక్వాపి శేషచక్రవర్తి.

(२५४)

భూ భూ పరితార !

జ్ఞో. శ్రీరవ్యా ఐ శ్వాత్మసిద్ధాంతతత్వః,
మఃభక్త్యంసం సారమో మోక్ష మాహ,
అక్షర స్వాపాయ మేతే తిదన్యః
స్వాత్మానందస్మృతి త్యామహి.

[illegible]

3-అనుచు చాట్ల నివాసిని పిలిచి మన్ననగా సత్కరింపఁజేసెను. అప్పుడు మహా
 కవిఁడు. ఇట్లుండే పరిస్థితిని

అం—పా వలె—

శ్రీ. పాలే వత్తుని దొర్నకే చ భవని

ఇస్కొ త్రిపుండ్రం వహా
కణ్డే దర్భకవిత్త మక్షవలయం
ధౌలాంబరాలంకృతః,

పర్వంకే వినిశ్చయ సకళాః

పట్టాంశుకోద్భవితః.

శాస్త్రం పఠనం పురః కథయతి

శ్రీవ కనాసా గురుః,

(తతః ప్రవిశతి యథానిర్ణయోవక్రమానాసయమి.)

పశ్చిమాసంయమి -

భోభో పరితార, !

శ్లో. శ్రోతవ్యా వ శ్చాస్త్రసిద్ధాంతపతాః
దుఃఖిభ్యంసం గౌతమో మోక్ష మాహః
అజ్ఞాన స్యాపాయ మేకే తదస్యే
స్వాత్మానందస్ఫుర్తి రి త్యామనంతి.

తీర్థ:— నిజము పరికించి. నా శిష్యుడునకే భంగము వాటిల్లినచో, హాయిగా
దోయించుకొనుచున్న యూరిలోని యాడువాండ్రే భగములన్నియు ఘోటు
ఘోటుమని పూజాపునస్కారములు లేక బూజుపట్టి పోవాకే అదిగాక.

తే. గీ. గొటిగినను జట్టు శాకిని + తెఱఁగుఁ బెరుఁగు
చుండునే గాని మనుజుల + చుల్లకాయ
నఱకివైచిన మఱల నఁన్నాశ్లశైన
మొలచు టది యెక్కడైనను + కలదె సఖుడ!

(నేడభ్యుదయ)

విద్యార్థులారా!

చ॥ వినుఁడు సమస్తశాస్త్రముల + విశ్రుతపక్షతదీయఖండనల్
నునిశితబుద్ధి గౌరముఁడు + శోకవినష్టిని మోక్షమంచు వా
కొనియె నవిద్య వాయుటయఁకొందఱు మోక్షమటంచు బల్కిరా
త్మను ఘనమోదముంగనుటఁ మాత్రమయందురుకొందఱిద్దరఁ

జంబు:— (విని) ఆర్యుడా! వక్కానాసగురువు పాఠములం జెప్పుచున్నాఁడు.
నే నటకుఁ బోయెదను.

తీర్థ:— పీఠమిత్తునితోఁ జెప్పకొని దుఃఖమార్చుకొనుటకు నేనుగూడ వత్తును.
(ఉభయఁల నిష్క్రమింతురు.)

జంబు:— (ముందుఁబోచి) వీడు.

సీ॥ ఫాలవక్షస్థలఁ బహులఁ దెల్లని భస్మతీపుండ్రముల్ + బాగ
దిద్ది దక్షిణకర్ణాన + దర్శనిర్మిత పవిత్రం
బలంకృతిగ భద్రముగఁ బెట్టి బహువైన తన నితంబస్థలం
బుననొక్క తెల్లనిఘోషతిఁ దీర్చికట్టి పురువిస్త్రుతము
లైన + భుజశిరస్సులయందు చక్కనిపట్టువఁ ప్ర్రమునుదాల్చి.
గీ॥ పుస్తకపుఁగట్టలను దన + ముందిడుకొని చదువుచున్నట్టితన
శిష్యుఁ సంతతుఁడు! నల్లశాస్త్రములను బోధించునడుగొ!
నీ సఖుండగు శ్రీ వక్కానాసగురుఁడు॥

వక్కా:— (పోవఁజొచ్చి) విద్యార్థులారా!

చ॥ వినుఁడు సమస్తశాస్త్రముల + విశ్రుతపక్షతదీయ ఖండనల్
నునిశితబుద్ధి గౌరముఁడు + శోకవినష్టిని మోక్షమంచు వా
కొనియె నవిద్య వాయుటయఁకొందఱు మోక్షమటంచు బల్కిరా
త్మను ఘనమోదముంగనుటఁ మాత్రమయందురుకొందఱిద్దరఁ

(స్వగతం) మమ తు మరమే రత్ —

శ్లో. లోటాత్మ్యైః స్మయమానాయాః
గృధ్రాభ్య రుంధత్కరాంబుజాత్,
నీవీమోక్షా దృతే మోక్షో
నాన్యః కశ్చన విద్యతే.

అపి చ—

శ్లో. ఆహూతం మదిరాసుగంధి రుచిరం
గృధ్రాభ్య ముఖాంభోరుహం
తస్యాః కించ ని కేయ మాశు గమితా
తైస్సై ర్విహారక్రమైః,
స్నాత్వా ప్రాత రథ స్వయం ప్రయతవ
త్కృత్వాఽగ్ని హోతాదికం
శిష్యా స్సారయతా మయా జగ దిదం
హంతేతి సంధీయతే.

హరి—కిం సర్వై రవధృత క్షాత్రు సిద్ధాంతః ?

శిష్యా—అవధృతశ్చ సోఽయ, మమగృహీతా శ్చ వయం.

హరి—సర్వ కుళతార పరిచింతనారంభి విక్రదేక మాశ్రియంతు. కాసరస్తు నదీ
జల మానీయ వ్యగ్రహృదయో యుడితి నిష్క్రింతాః, న జానే తస్య
హృదయైయగ్ని కారణం. స దృష్ట శ్చే దిహ ప్రేమయితవ్యః.

శిష్యా—తథా. (ఇతి నిష్క్రింతాః,)

హరి—రేరే! హృదయ!

శ్లో. తా మా ప్రభాత ముపభుజ్య సరోరుహక్షీ
మక్షీణసౌఖ్యజలధా వసి గాఢమగ్నం,
అస్మిన్ దినేఽపి న భవిష్యతి కిం తథైవం ?
రాత్రౌ కుతో వ్రజసి తావ మశాండ ఏవ ?

(విమృశ్య) నాశ్వాపి సర్వసఖో దీర్ఘ దంతో జంబుకః ప్రియశిష్యో నా ప్యాగ
తః. కేన వా సల్లపిష్యత్ దినశేవం నేష్యామి?

జం—అర్య! దీర్ఘదంత! నిలూనశిఖం మస్తకం త్వా మరతుం శ్యాత్యభవతో

(తనలో నా మతమిది)

తే॥ గీ॥ చీరవివృట్టకై నేను ధ యెగులాగ
బెడరిచూచుచు నవ్వుచుఁ ధ బెనఁగులాడు
చుండ, గృధ్రీకరంబు నంఁముండి కట్టు
చీరముడి వీడుటదె మోక్ష ధ సిద్ధినాకు!

మఱియు

సీ॥ మదిరాపరీమళఁమహితగృధ్రీముఖాంభోజంబు సారెకు ధ
మూరు కొనుచు! పల్పని రైక లోఁపల బిగించిన
గుల్కు చిన్నిచన్దన నెడఁ ధ జేర్చి కొనుచు! బహు
సాంద్రీసీలశఁష్పసమావృతం బైన పూకును దని
వార ధ నాకు కొనుచు! క్రిందమీదను జడి ధ కిట్టు మం
చము జవ్వమని యూఁగగను యెగులాడుకొనుచు
గీ॥ తెల్లవారిచి యుదయసంక్రమణిలఁ దీర్చి యగ్ని వేలిది
శిష్యవిధ్యావబోధ మాచరించెడి నాచేత ధ నఖిలజగము
మోహపాశావబద్ధమై ధ పాలించె నహహ! ॥

(ప్రకాశముగా) అండఱకు కాశ్రుసద్ధాంతము తెలిసినదా?

శిష్యులు:—తమ కటాక్షములన తెలిసినది.

ప్రశ్న:— అట్లులైన చదివిన పాఠములను జీర్తనజేయుటకై వివిక్తదేశములకుఁ బోందు. కానరుండు నదీజలముం దెచ్చియిచ్చి వ్యగ్రహృతయందై పోయి మరల నగపడలేదు. విశాకుఁ గనఁబడినచో నిటకుఁ బంపుడు. అతని చిత్త వికారమునకుఁ గారణమరయఁ బాలకున్నాను.

శిష్యులు:— చిత్తము. (అని నిష్క్రమింతురు.)

వక:— ఓ వృద్ధయమా!

తే॥ గీ॥ ఉదయ మగుదాఁక రే యెల్ల ధ ముదమెలర్చు
దృప్తికరముగ గృధ్రీని ధ యెంగి యెంగి,
కానివేళల నిట్లు కంఁగారు పడెదు
మఱల దొరకదొ యీరాతిరి ధ మైధునంబు!

(అలోకించి) నా సర్మసఖుండు దీర దంతుండు నాని, శిష్యుఁడగు జంబుకుండు నాని యింకను రాతేదు. ఎవరిలో మాటాడి తరలు గడుపుదును.

జంబు:— ఆర్యుడా! దీర దంతా! బోడిగుండునకు మునుగునైచి గురుని సమీపమున

కా రి చా న త్రి మా న న మ్మ.

—రిక్కా నాన! (ఇ త్యా నా తి.)

౧—దీర్ఘ దంత! పరివృత్తానాం.

—పరివృత్తి.

౦—గురూ! మమ స్తే.

౧—అధిమతేన యజ్ఞస్య.

౦—అర్థ! గదుకంతాతేన శిఖాచ్ఛేదేన వ్యాకులమనా దీర్ఘ దంతః.

౧—మనన వ్యాకులాఽసి,

శ్లో. అజ్ఞాత్వా పనితోపమంత్రణ మవి

జ్ఞా యాంధకారే గతిం

భీమం యామిక మప్రతార్య మహతీ

ర్భిస్తే రనుల్లంఘ్య చ,

అప్రాప్యాపి శిఖానికృంతన మనా

రు హ్యధికం సాహసం

కః ప్రాప్నోతి పరస్త్రియా నిధువనం ?

మార్గో విటానా మయమ్.

౧—సత్య మే వేదం. మయా తు మూఢేన వృథా రుదితం.

౦—వీర్యసఖ స్త్ర మిదానీ మార్యస్య.

౧—(దీర్ఘ దంత స్వావకుంతన మపాస్య కరః కరణ పరిమృశక) అయే దీర్ఘ దంత!

శ్లో. అధికపృథులనాసాక్షతవా దగ్రిభాగే

సతత మపి మహంతం చర్మదండం దధానః,

విలతపృథులరోమచ్ఛేదజశ్లేష్టభావో

వృషణ ఇవ మదీయో వర్తతే మస్తకస్తే.

౧—అస్తు తో దోషః ? భాగ్య మేవ పరిణతం మదీయస్తకస్య భవదీయవృషణేన సామ్యగిరా, య ఏషః—

శ్లో. ఘుస్పూనలిలన్నానోపకాంతకుంకుమసారభ

వ్యతికరవతి స్వరాంభోజచ్ఛదోదరసాదరే,

శమనుభవితుంస్వస్యాన్విష్యక్ ప్రవేష్టుమివా న్తరం

మదనసదనప్రాంతే గృధ్వా రతేషు విచక్షతే.

[౪] లం బో ద ర వ్ర హ్మ వ్ర హ్మ వ్ర హ్మ లయ ౩౭

దీర :— (అట్లు చేయును.)

వక్ర :— ఓహో! దీర దంతుడా! నన్ను గాఢముగా నోయి 413

దీర :— (అలింగనము చేయును.)

జంబు :— గురువర్యా! నమస్కారము.

వక్ర :— అభీష్ట సిద్ధిరస్తు.

జంబు :— దీర దంతుని చూచితరా! గడుకంతుడు తన జుట్టును కోసినందుటకు మిగుల పరితాప పడుచున్నాడు.

వక్ర :— మిత్రమా! ఇంతమాత్రమునకే విచారపడుచుంటివా?

సీ॥ తెలియఁగావలయుఁ గాంతలఁబిల్చు చందంబు తేలు సామనక
రే + ల్లిరుగవలయు! బంధించవలె గన్తివాని కన్నుంగన
నెత్తెన గోడల + నక్కవలయు! నాశ్రయింకఁగవలె + నధిక
సాహసికతఁ గోయిఁచుకొనవలె + గొమ్ముచీయును! జీర్ణింపఁ
గావలె! సెగసవాయిలతోడఁ దినియోర్వవలె! జెప్పఁదెబ్బలైన
గీ॥ నేర్పు లెన్నింటినో యిట్లు + నేర్వకుండు! సాఖ్యతమముగఁ
బరసతి! సంగమంబు! దొరకుమన్నంత దొరకునా! హరున
త్రైసఁ! దెఱఁగునా యిది విటులకు + దీర్ఘదంత!

దీర :— నీవన్నది నిజమే. బాలవిధవకు ప్రణామిని ప్రియోగించినతోడనే గర్భమై నటుల దాచలేక నే నేడ్చుచున్నాడను. అంతిగన్న వేతేమియులేదు.

జంబు :— నిజముగా నీ విపుడావ్యవకుఁ బ్రియమిత్రుఁడవైతి.

వక్ర :— (మునుఁగుచేసి చేతితోఁ దలఁ దడవును) ఓహో! దీర దంతా!

తే॥ గీ॥ కచములను గోసినెచిన + గరుసుశిరసు

ముందు నాశిక యను మిష + మొహదాల్చి

చెలువుఁడా! పెగడగుట భా + సిల్లు చుండఁ

గమమైసత్తి నా వట్టితాయ చాయ॥

దీర :— అగుగాక! నీవువ్రాములు నా శిశువును బోలియుండుటకన్న నదృష్ట మేమున్నది? దబ్బకాకున్న వలె వ్రేలాడు నీ వృషణము పవిత్రీరస్తువు కదా! తగులుకొని గాముడములఁ గ్రుమ్మనట్లు కృమ్మటలో నీవు గమనించితివా! లేవా! కాని యిది.

చ॥ జలకము లానునో సలింఁగనకలితాగరుకౌంకుమావరీ

మళయుత హేనుకద్దదిళి + సంజులమై పొలుపారు పూకు ప్ర
కల్ల నిటు నట్లు దొర్లుచును + కామ రణంబున దానిపూకులో
వలకెట్టులైనఁదూతెడు ను + సాయమునియ్యదిచూచుమిత్రమా

వక్ర—(సహర్షం) దీర్ఘదంత ! క్వ పున రన్యత్ర సులభం తవ చాటుపాటవం ?

తథాపి గృధ్రీప్రసంగేన స్మరితం శృణు పూర్వేష్యుర్నికావృతాంతం !

దీ—సఖే ! వక్రవాసయమిన్ ! అవహితోఽస్మి.

వక్ర—

శ్లో. యావ ద్వామదృశం మదంసయుగళస్యస్తోమరంభాయుగాం
ఖట్వాయా ముపవేశ్య శామసకవం తస్యా లిపే జిహ్వయా,
తావ న్మహ్య మదా దివ హ్రీకుదిగో భూర్తాధిపత్యం సఖే !
తన్ముత్యాంబుమహాభిషేకవిధినా దేవః ప్రసూనాయుధః.

దీ—సత్యం భూర్తాధిపత్యే భవా నభిషిక్తః.

జం—ఆయ మేవ జానా త్యస్మద్గురు స్తుతీయపురుషాస్య పాగవ్యమ్.

వక్ర—(సావలేపం) శృణు దీర్ఘదంత ! శిఖాచ్ఛద ఇతి కృత శాదనకళిత్రం
యామి కిల గూఢం రాజపరికృతా మపి గృధ్రీం.

దీ—అ స్వేతత్; ప్రకాశే గతి మనాత్మిన్ మే నన్యోఽపి నిధేమి.

జం—దీర్ఘదంత ! తుత స్త్వం నిధేషి శ్రోతవ్య మార్యవచనమ్.

వక్ర—తే దిదానీమ్,

శ్లో. పశ్చాత్కంబశరజ్జుభి ర్కమ భుజావాబధ్య యుత్వా శిఖాం
ఇంగా లేన ముఖం విలవ్య తిలకం నైశ్చైవ కృత్వాఽసితాం,
సార్వోద్ధాతవణాకచామరకరీ మేతాతక్ర తాన్వితం
మాంరథ్యాసు నృపః ప్రదర్శయతి వేద్యాన్యన్తే తదానిర్వృతిః.
(ప్రవిశ్య కాసరః.)

కా—భవ త్వేనమ్ !

(జంబుకదీగ దంతా విచాస్య) కాసర ! కి ముచ్యతే ?

వక్ర—మూగ ! కి మాత ?

కా—న కించి దన్యత్. స్వేనైవ కించి గూఢంత్రితం.

వక్ర—కాసర ! కిం త త్కథయ ?

కా—

శ్లో. ‘ భవ త్వేనం పచస్సఖ్యః పాప. డ ఇతి దేశికే ’

శృచ్ఛేయం రహసి ప్రాప్తేగురుమేవ బిభేమికం ?

ఇతి.

వక్ర—(స్వంతమ్.) త దేత త్కాసరస్య హృదయవై యస్యై కారణం (ప్రకాశం)
జంబుక ! హ్రీజితా మే పాపందతా కిం కాసరాయ వత్సయ !

నక్క:- (నవ్వి) నీ వాక్యచాతుర్య మిట్టి విషయములం గాక మఱొక్కడ. కాని
కృత్యసంగమప్రకంసచే గతవాతి వృత్తాంతము జ్ఞప్తివచ్చినది. నినుము.

దీర :-—శంసిదుండ నైతిని. చెప్పము.

నక్క:-—పీయరాలి తోడలని నా భుజమునై బెట్టుకొని మంచముపై గూరు
చుండి భగముని దినివీచిరి నాకుమండగా మన్మథుడను సంతసించి
ఘోరాధిపత్యమున నన్నుఁ బ్రాప్తిపట్టిన జేసెనన, నాసకియ ముతోడ
కము జలున నా కిదముపై కురియించినది.

దీర :-—నిజముగా ఘోరరాజ్యాధిపత్యమును వహించితివి.

జంబు:-—గురువుకన్న కామపురుష పారక్షితి చూడెయొకఁడులేడని చెప్ప వచ్చును.

నక్క:-—(గర్వముతో) డీగదంతా ! ఇట్లు గొఱిగించుకొన్నందులకే నీ వేడ్చు
చున్నాడవు గాని, రాజుకాక లంజకే నేను రహస్యముగా తోక
బెట్టుచున్నాడను. చూచితివా !

దీర :-—హాయిగా ! నీ యిచ్చమువచ్చినట్లు విని యింనుచున్నానని పొంగిపడు
చుంటివి కాని, యీ సంగతి రాజునకుఁ బలిసినచో ముప్పు వాటిల్లు నేమో
యని భయపడుచున్నాడను.

జంబు:-—దీగదంతా ! ఎందులకు ? నీవు భయపడు తెందులకు గురువుగాని
మాట విననోయి !

నక్క:-—అట్లు రాజునకుఁ జెలిసినచో. నాకు.

నే! గీ! శిరసు గొరిగి నీ పాతులు • విజ్జించిక్కన్,
బాగుమసి పూసి నున్నపు • బాల్లువెట్టి,
యూడ్చి, వీధుల దిక్కించె • నేని, లేని
యెగురినదెంచె తెప్పవ • కొప్పు శిక్షన్ ॥

కానదుడు:-—పించి ఆశ్చర్యకాలమును అట్లే కావలయును.

(జంబుక, దీరవంతులు వెట్టి కాసరా : యేమనుచున్నాడవు ?

నక్క:-—మహాదా ! యేమిటివి ?

కాస:-—మహామహలేదు. నే నేనో మనస్సులో నాలోచించుకొనుచు పలికితిని.

నక్క:-—కాసరా ! ఏమిటి ?

కాస:-—నా మిత్రుడను జంబుకుఁ గున గురువు సామంతుడని చెప్పెను.
అమాట రహస్యముగా గురువునే నుడికదను. నా సేవిభయమా ?
అట్లుమగతున్న మీయపాదన “ శిరసు గొలిగించి ” పద్యము ప్రకారము
నేయవచ్చునని యంగీకరించితిని.

నక్క:-—(స్వగతము : ఇదిగో నూకని హృదయ వికారమునకుఁ గారణము.
(ప్రకాశముగా) వత్స ! జంబుకా ! నేను పాపండుడనని కాసకు
నితోఁ జెప్పితివా ?

జం—సహి నహి.

శ్లో. త్వయి వైదిక మూర్ధన్యే
కోవా సామండరాం వదేత్ ?
స హి సంభావ్యతే జాతు
శీరతా జాతవేదసి.

కా—(కురిత్యా సక్రోధం) రేర గురుద్యోహితా ! జంబుక ! కైధవేయ !
మాం పృతి పామండ ఏవ నా గురు రిష్యుర్వా సంపృతి పృతిపం కథయసి.
త దహా మక్షికుమార స్వేద గో హనుమా స్త్విష్పిడయామి తే వృషణమ్.
(ఇత్యంతరీయ మాక్షిపతి)

శీ—కాసర ! మాకుప్య.

జం—(విహస్య.)

శ్లో. భాగ్యా యథా నివ నో భవతా శృహీతం
నిష్పిడనాయ మదనధ్వజ ముద్భృతాగ్రం,
న్యాసా చయేయ మహా ముఖ్యధునాండకోశం
ముష్టిం విపాత్య తవ వక్షసి నజ్జికల్పమ్.

కా—(సభియలజ్ఞ ముపస్పృత్య, స్వగతిం) కథ మావిష్కృతా లేశేన భాగ్యా
జాతీయే ? తదయం మయా న కోపయితవ్యః యదాహుః—‘మర్మజ్ఞం
నప్రకోపయే’ డితి. (ప్రకాశం) సఖే ! జంబుక ! త్వమస్వ మే దురుక్తం.
మా కృతాకాయ పున రస్యల్లలాట వ్రణనిమిత్త చరితం.

శీ—(స్వగతం) కిం త ద్భవితు మర్తతి ? అస్మి ప్రతారయామి కాసరం.
(ప్రకాశం) కాసర ! త దహం జనామి.

కా—(సలజ్ఞం జంబుక మఖి మవేక్ష్య) కథ మప్యై కథితం నివాస్వాహను
రాగనిమిత్తం కరభిచరణఘాత పులాబూస్తన్యాః ?

(సర్వైపహసంతి, కాసరస్తు సలజ్ఞ సివతి)

కళి—(క్రోధ ముకోప్య) జంబుక ! క్రోధియపుక్తి శ్శుభాచార శ్చే త్యేతా
వంతం కాలం ఏవ్యత్యేన కాసరో మయా గృహీతః. సంప్రతి సభార్య
స్యాస్య పృతాంతశ్చవశేన పామండమత ప్రవేశార్హ మిదం పరిత్యజేయం.

కా—గురు రేవ మాహ ? (ఇతి రోదితు మారభతే.)

జం—(ఉత్థాయ) సఖే ! రోదనేనాలం. పుష్పతా మపరాధద్వయ వితి
గురుం కృణుమ.

జంబు:—లేదు. లేదు.

తే॥ గీ॥ ధరణి వైదికలోకమూర్ధన్య నిన్ను
నవండు పాపండుడవని వచింపఁగలఁడు
భయదఱాజ్యల్యమానాగ్ని + చయమునందు
శైత్యభావంబు నూహించు + జడుఁడు కలఁడెఱి॥

కాసు:— (కోపముతో) ఓరీ! గురుద్రోహీ! లంజకొడకా! ఇంతకుముందే మన
గురువు పాపండుడని చెప్పి యిపుడు తప్పుకొనుచున్నావా! చూడు.
అంజనేయుఁ డక్షిణముననున్న మెడ నులిమినట్లు నీ వృక్షములం బిసి
తైచెదను. (గుడ్డనూడఁ బీయును.)

దీర్ఘ:— కాసరా! కోపింపకుము.

జంబు:— వట్టకాయ వదలెదవా! చచ్చెదవా! వెనుక నెప్పుడో.

తే॥ ఇంపుగ నీను భార్యను రక్షించెడు జారుని మేధృదండమున్
దెంపఁగఁజూచు నిన్ను తఁడు + దిమ్మని జొమ్మున గ్రుడ్డిపోవు నా
పెంపున నాదు బీజముల + వీడక గట్టిగ నొక్కడేని నిక
అంపెద వట్టకాయ విడుఁమా! యమభోకము నీకు డగ్గతెక.

కాసు:— (భయలజ్ఞతో తొలఁగి తనలో) వీడు నా భార్య అంతుఁబోతని యంద
తీవ్రో జెప్పలేదుగా! వీనికి కోపము గల్గింపరాదు. తన నుట్టెరింగిన
వానితోఁ గలహింపరాదను పెద్దలమాట వ్యర్థముకాదు, (ప్రకాశముగా)
మిత్రమా! తమింపుము. ఎఱుంగక వేసితిని. మొగముపై గాయము
మాట మత్రము నెల్లడింపకుము.

దీర్ఘ:— (వ్యగ్రము) ఈవృత్తాంత మేమై యుండునో! అయినను వీని నూహి
చూచెదను. (ప్రకాశముగా) కాసరా! అదంతయు నే నెఱుంగుదునులెమ్ము.

కాసు:— జంబుకా! నన్ను గాడిదతన్నిన యా యుదంతమంతయు యలాటూర్చు
నీతనితో జెప్పినదా యేమి?

(అందఱు నవ్వుదురు. కాసరుఁడు సిగ్గునఁ దల వంచుకొనును.)

వక్ర:— (కోపమున దెచ్చుకొని) జంబుకా! యోగ్యుడనియు శ్రోత్రియుఁ
డనియు గానయి శిష్యునిగాఁ జేర్చుకొంటిని. ఇప్పుడే దీనియొక్కయు
నీతని భార్యయొక్కయు చరిత్ర తెలిసినది. పాపందమతమున జేరఁదగిన
యీతని నిక విసర్జించెదను.

కాసు:— (వీడును.)

జంబు:— వీడువకుము. ఈ రెండపరాధములను తమింపుమని గురువునకు
జెప్పింపుము.

కా—ఇతః పరం త్వద్వచనం నాతిలాభః. కపామి చ మమ పరమకీర్తిహిన్
దాభ్యా మలాబూస్తనీ స్తసాభ్యామత్యాయ తాభ్యాం. గురుర్భూం యథా
పరిగ్రహిష్యతి తథా యతస్య (ఇత్యుక్త్వా గురం ప్రణమతి.)

కళి—తన్న ! ఉత్తిష్ఠోత్తిష్ఠ ! ఇతఃపరం పాపంధో భవ ! న మన్నయోఽనం.
ఏవం చేన్నిర్భయం యభిష్యా దలాబూస్తనీత్వయా.

జం—ప్రవేక్ష్య త్వయం పాపంధకాం.

కా—(సహర మతాయ గురోః పార్శ్వే తిష్ఠతి.)

కళి—జంబు ! కే పునరస్య భాగ్యాం యోవాన్ ?

జం—ఓ వా న బానే.

కళి—యాకిల --

శ్లో. భిక్ష్యైలావృతహేమచందనతరుం

దేవేన కౌమారాలాత్

ఉత్క్లిష్టన మనోభవేన తిగుణే

యునాం గృహీతుం మహా,

దీ—సఖే ! నానాచ పృస్థా యభారం బానామి. కిం త్వహి వేదా నికేత—

శ్లో. ఆరో ప్యాక మహా ముర్రోజకలహా

వాలిగ్య రోముంధితా

వాజిభ్రు న్నదహరింద మలభ

చింబాధరాస్వాదనమ్

కా—(సకోధం) కిం త్వమేవ మే భార్యభారః ? తతః శిశూంసే ప్రోల్లం
చామి (ఇతి కరాభ్యాం మస్తకం గృహీత్వా సమస్మితం) కేనాస్య నవ
మేవ కృత్వా శిశా ?

దీ—కాసర ! కృతం విచారణ; అపరాధా నభ స్తివతి.

జం—(సభాభింగం) కాసర ! మా స్త్రితః ప్రభృత తవ స్వపరదారవివేకః.

కళి—సఖే ! వీర దంత ! రక్షితవా నసి కాసరం దుస్సహ వైదికాచార
మహాంధకారకూపపరనాత్ ఉపభంక్త్వా విస్సపత్నీ మస్య గృహీణిం.
భవిష్యం త్వస్యాపి కఠం యతతయో గృహిణ్యః.

కాసు:— ఇది మొదలు నీ యాజ్ఞను నీ పాదసాక్షిగ నాకు పఠయిస్తాను
ములై వ్రేలాడుచుండు నలాబూస్తని స్తనములుసాక్షిగ మోలును. గురువు
నన్ననుగ్రహించునటుల జేయుము. (గురునకు నమస్కరించును.)

నకర:— కతా! తెమ్మ.

తే! గీ॥ ఇంక నాదయఁ గోరితి ♦ వేసి పరమ

పూజ్యపాపండమతమును ♦ బూను మింక

నిర్భయత నా యలాబూస్త ♦ నీ భగంబు

నిచ్చవచ్చినగతి విషయింప వచ్చు॥

జంబు:— గురువర్యా! పాపండమతము సంగీకరించును. ఈతని గటాక్షింపుము.

కాసు:— (సంతోషముతో లేచి గురునిప్రక్క నిలువఁబడును.)

నకర:— జంబుకా! వీనిభార్యను దెంగినవాఁ డెవఁడు?

జంబు:— ఎవ్వఁడో నే నెఱుంగను.

నకర:— కాని యది మిక్కిలి చక్కనిచిన్నది.

తే! గీ॥ అతనుఁ డేలకిల్లిక ♦ లల్లుకొనిన

వసిడిచందనపుందీవె ♦ పలవఁ దుగించి

వదుచువారల హృదయము ♦ బృలీమి(బట్ట

కోరి నిర్మలమౌ భో-చ నీ ♦ కోమలాంగి॥

దీర్ఘ:— నేనుగూడ మామూలుగా దాని విషయించు విటు నెఱుంగను. కాని
నే నొకనాటి నడుచెయి.

తే! గీ॥ వలిదచనుదోయి పులకపుష్పములఁబూయఁ

గౌగిటంగుచ్చి కలికి నంకమునఁజేర్చి

మోముదామరపూవును ♦ మూరుకొనుచు

నథరపానంబుఁజేసితి ♦ నాసతీర॥

కాసు:— (కోపముతో) నా భార్యకు రంజనగండపు నీవేనా? చూడు నీ జుట్టును
గోనెదను. (తలదాచి) ఇదేమి! కొత్తగా బోడిగుండు చేయించితివే?

దీర్ఘ:— కాసరా! విచారింపకుము. అపరాధము చేసినవాఁడు క్రింద నేయున్నాఁడు
తెమ్మ.

జంబు:— (బొమముడితో) కాసరా! ఇది మొదలు నీకు స్వరవరదాన విశేష
మక్కరలేదు.

నకర:— సఖుడా! దీర్ఘదంతా! దిక్కుమాలిన వైదికాచారబంధమునుండి నీని
నుదరించితివి. నీ చిత్తమువచ్చినట్లు విశ్వాముగ నీతని భార్యను కొట్టు
కొనుము. కాసునకుఁ గూడ నీతి వేలకొలది లంజలు దొరుకుదురు.

కా—(స్వగతం) ఏ కైర మమల నలాలూఁదనీ. (పృథాకం) సంత ఇత
మాచారం నామమన్యంలే.

జం—గురుం వివా కే పున రిక్యే సంతః ?

కా—(సవన్నం) సఖే ! వక్ర)వాసయమిత్ ! త్వద్వచనస్య పారితోషికవస్తు
ప్రదానకల్పా ధర త్వయం మమ సమాకుంచిత పంచాగురీక్షేపః
(ఇతి విరసి పాతయతి.)

జం—(విహస్య) దీర్ఘ దంత ! సమా కుంచితపంచాగురీపాతధ్వని రేష తే
గురో భిరసి కాసరపావండమత ప్రవేశకల్పాణ వాద్యఘోష ఇత.

వక్ర) —(సానందం) సఖే ! భవత్కృతోఽయం పంచాగురీ ప్రయోగః.

శ్లో. వీణ్యోచరితమధ్యే

భావమృతి మాను మే జిత స్వ మితి,

గృధ్ర్యా కృతం హి మూర్ఛి

స్మరయతి పంచాంగురీక్షేపం.

కా—జంబుక ! సత్యవచనోఽసి.

వక్ర) —తన్న ! కాసర ! కిం మాం పావండం మన్యసే !

కా—(సవివయం) కీదృశ స్తత్ప్రభవాన్ ?

వక్ర) —తన్న ! శుద్ధాచాగోఽస్మి. స్వమతరీత్యా వైచికమత ప్రవిష్టా స్తుపావందా
ఇతి విదాంకున్వంతు. తాతతా కానోహవిః ! పత్య !

శ్లో. సర్వా గమ్యా యోషితో హృద్య మాసం

శక్యం భోక్తుం నామ యావ ద్వ్యపేక్షమ్,

శక్తిః పూజ్యా శాంభవీ జీవితా న్న

సౌఖ్యం భూమా స్వర్గలోకా త్త్ర భూని.

కా—కుత స్తస్మి వైదికమతానుష్ఠానం ?

వక్ర) —జనావరనాయ. తదేత దంధపరంపరయా జగ దవైదికాచారద్యేషి.

కా—అమగృహీతోఽస్మి.

వక్ర) —తన్న ! అద్యైవ వక్ర)వారే గృహీత్యా సహ దీక్షాం ప్రవిశ,

కా—కస్యోపదేశేన ?

వక్ర) —కుత్కల్పస్య దీర్ఘ దంతస్య.

కా—కుత ఏవం ?

కాసు:—(స్వగతము) నా ప్రాణమున కలాబూసని యొక్కతె చాచితిని
(ప్రకాశముగా) సత్పురుషు లీయాచారమును హర్షింతురా ?

జంబు:—గురునకంటె సత్పురుషుడైన లంబకొడు కెవ్వఁడు ?

దీర్ఘ:—(సంతోషముతో) వక్కానా ! నీ వచనచాతుర్యమునకు బహు
మతిగా నీ మొట్టికాయను గ్రహింపుము (మొట్టును)

జంబు:—(నవ్వి) దీర్ఘదంతా ! నీ మొట్టికాయధ్వని కాసరుని పాపందమత
ప్రవేశమహోర్ధ్వమునకు మంగళధ్వని యైనది.

వక్క:—(ఆనందముతో) నీ మొట్టికాయ.

తే! గీ! నాతి యుపరతి సలుపుచో • నాకుఁ గామ

జలము వేగమె జల జల • జారిపోవ

నోడిపోతివి ఛీ! యని • హుంకరించి

తరుణి మొత్తిన దివ్వుడు • తలఁపుఁ దెచ్చి!

కాసు:— జంబుకా! నీవు నిజమే చెప్పితివి.

వక్క:— నేను పాపండుడ నని తలఁచు చున్నాడవా?

కాసు:— (విషయముతో) తమ రెట్టివాళ్ళ తెలియ వున్నది.

వక్క:— నేను పరిశుద్ధాచారము గలవాడను. తమ మతప్రకారము శుద్ధవిధము
నన్ను పాపండుఁ డనుకొందురుగాక. అంతమాత్రమున నేమియు హానిలేదు.

నీ! వరుసనావియులేక • వాంఛ గల్గిన యెల్లకామినీమణుల దెం •

గంగవచ్చు! కడుపు వట్టిన యంత • కల్లు మాంసంబును

మెక్కి తందనములఁ • ద్రొక్కవచ్చు! స్నానసంభ్యాజనశ్రీ

మమఁ జెల్లుచు శవ్వతుల్యంబుగా దిగఁ • దుడువవచ్చు! జగ

దేశమాతనా • శాంభవీదేవిని నారాధనము జేసి • యలరవచ్చు

గీ॥ కోరుకొన్నట్టి సకలమ • నోరధముల! ననుభవించంగ వచ్చు

నీ • యతులమతము! నందుఁ జేరిన స్వఃపురా • నంద మెల్ల!

భూతలము నందె మన మిఁకఁ • బొందవచ్చు!

కాసు:— అటు లైన నీ కీ కైదికమతానుష్ఠానము లెందుకు?

వక్క:— అంధకరంపరగా కాలమరముతో ద్వేషించు జనులను మోహకలుచుటకు.

కాసు:— మహాత్మిసాదము. భవ్యుడ నైతిని.

వక్క:— నేడు శుక్రవారము గనుక భార్యతోఁగూడ దీక్షియందుఁ బ్రవేశింపుము

కాసు:— ఎవరి యుపదేశమున?

వక్క:— నాతో సమానుఁ డగు దీర్ఘదంతుని యుపదేశమున

హరి—శృణు తావత్! అస్మి హ్నాచార కృమి కష్టేణ గురవే గృహిణీ తయా.
న కేవలం సా, భగినీతనయా పృథ్వీతయశ్చ. త దాసేన జాతేణ పృథమం
గృహీతా తవ గృహిణీ.

కా—అశ్య! దీర దంత! తస్యై గచ్ఛామః.

దీ—హరివాస! గమిష్యామి. పీఠిం నయి సాపయతు భవాన్, (ఇతి హ్య నపి
నిష్క్రాంతః.)

హరి—నత్స! జంబుక! సంపత్తి వసంతోత్సవ శృలతి దేవస్య కారుణ్య నాథస్య
లక్ష్మీపతే. తద్వర్జనా న సమేష్యతి గృహ్యే. తత్రై గచ్ఛామః.

జం—తస్యై మే కర మవలంబ్య సాహితాద్వయ మిద మధియన్వితాం.

హరి—(తథా కృత్వా కథం పప్రమద్వారపతి మనోహర భగవాన్ హరిః ?
యస్య హ్నాచారే వర్జితయంత్రితాత్మకః ఇత్యుక్తా పరికామతః.)

జం—అశ్రిత హరినామానః క్షాంత్యా ర్థగవతపరిణాదప్రమా నూలకాయో
నామ మస్మరీ నమస్కృతోతి భగవంతం శ్లోకభాంతికం. కించ—

శ్లో. విమలవసనావకు తత
ముండితశిరసః ప్రహరణపుల కాంగ్యః
హరినామ బాలవిధనా
భాగవతా గాయత్రీ నుగాయంతి.

హరి—అశ్య! జంబుక!

శ్లో. సంబాధం విధవానాం
ప్రవిప్రవా నేష తరుణభాగవతః,
భుజకూర్పర భాగాభ్యాం
హృమ్మళతి పార్శ్వస్థయాః సనా వధ్యోః.

కథ మత్రైవ త్వక్కుచ్చుకః శాసరస్య ప్రేమభామ రలాబూస్తపి?

జం—సమభిధావతీయా దేవదర్శనాయ.

వక్త్ర:— అట్లుగరాదా! మా యాచారకృమము నందు ముందుగా శిష్యుడు తన భార్యను గురువునకు నమర్పించుకొనవలయును. ఒక్కతెనే కాదు. గురు వనుష్ఠించు సమర్థతఁ గలిగి లేవనముగలవాఁడై కోరిన యెడల నక్క చెల్లెండ్రోను గుమార్తెలను గూడ నొప్పగింపవలెను. కనుక ముందుగా నీ భార్యను వివరించి యున్న ప్రాంతమిందఁడే గనుక నీతని యుపతేజమును గృహింపుము.

గాన:— ఆర్యుఁడా! దీగ దంతా! అటు లైన మనము పోవుదము రమ్మ.

దీర్ఘ:— వక్త్రీశాసా! వెళ్లు చున్నాను. నాయందు దయ యుంచఁగోరదను. (ఇద్దఱు నిష్క్రమింతురు.)

వక్త్ర:— వత్సా! జంబుక! కారుణ్యశాసని వసంతోత్సవము జరుగుచున్నది. కావున గృధ్రి తప్పక రాఁ గలదు. దానిని మాచుటకై మనముకూడ పోవు దము రమ్మ.

జంబు:— సరే! నా చేయి బట్టుకొని పోవుకోళ్లను నొడుగుకొనుఁడు.

వక్త్ర:— (ఆప్రకారముగాఁ బొడుగుకొని) అగ్నియంత్రకాత్మాగ్రము వినఁ బడు చున్నది. భగవానుఁ డప్పుడే పశ్చిమద్వారమున వేంచేసెను.

(ఇద్దఱు నడచు చున్నారు.)

జంబు:— ఇదిగో! యిచ్చిట హరికీర్తనలఁ బాడు భాగవతులలో నూలకాయుఁ డను సన్యాసి కైటభమర్దనునికి నమస్కరించు చున్నాఁడు. మఱియు నృప్తి విచిత్ర కుమారాని, సన్యాసుల కిట్టి పిడిరాళ్లవంటి చాలవిధవలె తటస్థ పడుదురు. గురువర్యా.

తే॥ గీ॥ తలను నున్నఁగ నొటిగించి ధ చలువనైనను
ముసుఁగు వైచిన విధవలు ధ పులక లొప్ప
భజనఁ జేయి చున్నె యా ధ భాగవతులఁ
గలసి పాడు చు నున్నారు ధ కాంచినానె?॥

వక్త్ర:— జంబుకా! చూడు.

తే॥ గీ॥ బాలవిధవలలో నల్ల ధ భాగవతుఁడు
చేరి కుచములఁ దనదు మోచేతితోడ
నెఱుంగ నట్లుగ నొక్కుచు ధ నెట్లు పొంగి
కడుచుఁ బోవుచు నున్నాఁడో ధ వానిఁ జూడు!
ఓహో! నీ మిత్రుఁడు కాసరుని ప్రేమభూమి యగు నలాటాస్తని యిచ్చ
టనే యున్నదే!

జంబు:— దేవదర్శనమున కైఁ బరు గెత్తు చున్నది. అబ్బా! దీని చక్షులు కోయ బస్థాలవలె నెట్లు మోసికొని పోవుచున్నదో! (నవ్వుచు)

శ్లో. అస్య స్తనౌ పృథ్వీ
 గతి ర్ని రుద్ధ ఇతి జానునీ తుదతః,
 తే అపి తాడయత స్తా
 వస్తువరరోధో న యుక్త ఇతి.

అ—

శ్లో. ఉత్పంగ మారుహ్య నిశా స్వముష్మాః
 వత్సోరుహభ్యా మధికాయతాభ్యాం,
 ఆచ్ఛాద్య గాత్రం నిజ ముత్సహేత
 శీతం విశేతుం స తు తే సమర్థః.

అం—(విహస్య) స్థూలకాయో నామ యతి రలాబూస్తనీ చర్మతి, న పునః
 కాశురః.

శ్లో. అత ఏవార్య వశ్యామి
 వేధసం న సుమేధసం,
 యే నై తే యోజితే న ద్వా
 భేరీ శ్రీ దుందుభిః పుమాన్.

అ—అద్యుభా యోజితా ర్హి —

శ్లో. వీరాయితాత్యయగళాసు వశాయితాయా
 వక్షః స్వకీయ మమునా యతినా త్వముష్మాః,
 ఏతస్య కుక్షి మభిరః కుచయో ర్వయీకం
 వృష్టాప్సితా మనడుహోనుకరోతి గోణీ.

అం—(విహస్య, ఆస్యతో దర్శయన్) ఏతా హరిసేవావసరం పృతీక్షంతే
 హరిణాక్ష్యః.

అ—కత్న ! భవతా సాధు సాఫల్య మనాయ మే నయన ద్వంద్వం,
 యతః—

శ్లో. వశ్చాల్లంబితనీలవేణిలలితాః
 పాణిక్వణిన్నుపురా
 స్సంవ్యానాంతరసూచిత స్తవభరా
 స్తాంబూలరక్తాధరాః,
 రేఖాచంద్రుచా పరిష్కృతనసా
 మూలా మృదా శ్వేతజా

తే॥ గీ॥ చనులు వేలాడి నడువ నీయని కఠమున
ముందునకుఁ బోవు మోకాళ్లు † పొడువఁ జొచ్చె
ననుసరించిన వారల † నావఁ గూడ
దనుచుఁ జన్నులు మోకాళ్లు † నడము చుండె॥

పద్యము:—

తే॥ గీ॥ చలిదినము లందు కేల నుత్సంగ మందుఁ
జేరి శయనించి దీని వత్సోరుహములఁ
గప్పుకొని నిద్రవోయినఁ † గాసరు నికఁ
జేర వెఱచును గాటంపు † శీతబాధ॥

జంబు:— (నవ్వి) పెళ్ళాన! కాసరున కేమి గాది, వత్సోరుహముఁ దన సహ్యాపి
యీ యతాబూస్తనికఁ దగి యుండును.

తే॥ గీ॥ భేరివలె నున్న దీనాతి, † వీడు దుందు
భిని విడంబించు, దీనితో † వీనిఁ గూర్చు
కన్యముగఁ జేసెఁ గావున † నజ్జయోని
యవక తెవక యటంచు నే † నాత్మ నెంతు॥

పద్యము:—

చ॥ హితమతి బ్రహ్మ యాతనికి † నీనతికిం జతఁ గూర్చి యున్నచో
నతని యురమ్ము నందుఁ బురుషాయితలీలల దీని చన్ను లా
యతగతి రెండు ప్రక్కలకు † నానఁగ మూపుల రెండుగోలుల
చ్చితముగ మోయు గిత్తకరణిం దలపించునుగాదె జంబుకా॥

జంబు:— (నవ్వి, వేటోవో కాపురు) ఈ కరంగాతులు వారిసేవావసరమున
కై తమకపడు చున్నారు.

పద్యము:— పళ్ళాన! కన్నులున్నందులకు నేటికి సాఫల్యము కలిగినది. ఏ లనకీ
సీ॥ దూమెఱుంగులు వెట్టిదువ్వివైచినకీలుజడపిఱుందులపైనఁ †
బడినటింప! తొలఁకాదువైటసంధుల నుండికాన్పించు
చన్ద్రోయి కనులకు † విన్దొనర్చ! లలితంపుటగుండఁములఁ
గీలుపఱచిన యందెలచప్పు దానందమొసఁగ హార్దరా
గచ్ఛాయలనఁగఁదాంబూలికారాగంబుపెదవిపైఠరంజిలంగ
గీ॥ స్వేదమృద్ధాయ మైన బావిల్లిరేఖ! నొసట వెలయఁగఁ

దృశ్యంతే పురతోద్భృతాంజనదృశో

రామానుజయాంగనాః.

(స విమర్శమ్.)

శ్లో. నాథే స్వే రమయతి నిత్య మ వ్యతృప్తాః

తద్భాగితూ నపి ఘటయంతి గూఢ మేతాః,

జం—(విహస్య) కిం తావ దేవ ? అపి తర్హి శూన్యతామ్,

శ్లో. జామాతృశ్వశురపితృవ్యమాతులాదీన్

స్వచ్ఛందం పున రపి ంతు మర్శయంతే.

కళ—అంతరే జైతాః కి మన్యా అపి శృంగారిణ్యః ?

జం—భవతు దృశ్యతాం పురస్తా దాశ్చర్యం. ఏతే ఖలు.

శ్లో. శిష్యా లక్ష్మణదేశికస్య సితమృతృంద్రస్ఫురన్మూర్తయః

సీమాచిహ్నమహోపలా ఇవ బకవ్యాముక్షవిప్రుక్తయః,

పాణిస్థవ్యజనాహతశ్రమజలా భాషాహబంధోక్తిభిః

ప్రాతర్మృక్షనిరోధ మేవ కరువం సంరావణం కుర్వతే.

కళ—జన్మస్థలాశ్చేతానిజగత్ప్రతారణవిద్యాయాః యతః.

శ్లో. గంతవ్య దేశగమనావధి పేటికాయాం

పాథేయ మంధ ముపసిత మితో హరంతః,

భోక్తుం కియః తృణ తిగస్కరిణీం వితత్య

ధూమం పదామ ఇతి శుష్కత్వజై స్సృజంతి.

కథ మత్రైవ మధ్యాచార్యుతానువ్రాజోఽపి బద్ధాం జలిపుటాన్తివంతి ?

ఏతే ఖలు.

శ్లో. ఏకాద శీతి పితు రాత్రిక ముత్సృజంతి

ద్వాద శ్యసౌ తను రితి హ్యుపసి గగిసంతి,

దేవే నివేద్య చ విహాయ చ కర్ష పితృన్

స్వాత్వా కృతం నిశి రజస్వలయా బ తాన్నమ్.

జం—అన్యాదృశ్యః పున రేషం ప్రకారః తథాపి.

శ్లో. పూతా భవేతి గురుణా

దత్తం నిజపాదతీర్థ మేతస్యై,

ఇత్యన్యపురుషభుక్తాం

గాటుక ♦ మిసిమి దనర! నిడుగొ! చూడుము రామానుజు
య యువతు! లేగుదెంతురు విటులు గుక్కిల్లు మ్రింగి!

(విమర్శతో)

చ॥ దివదినమున్ బ్రయుండు చెడ♦దెంగుచునున్నను దూలతీతమిం

గనలి మఱిందులం గలసి ♦ కామక లై రమియింతుగూఢతన్

జంబు:— (నవ్వి) అయ్యో! అంతయే నమకొంటిరా!

విను మీరక మామ నల్లుని గ ♦ నిష్కపితన్ గిడు వేడుకొందు రో

పినిగొలఁదిన్ యధానుఖియా ♦ ప్రియై దె గుండటంచు వైష్ణవుల్

నక్క:— వైష్ణవశ్రీలకంటె బ్రపంచమున శృంగారమతు లెవ్వరు?

జంబు:— అగు గాక! ఈ ముందుఁ జూచితిరా!

మ॥ బకముల్ వ్రేచిన రెట్లచారికలచే ♦ భాసిల్లు సర్వశిలా

శకలంబుల్ ప్రతివోపు నట్లులుగ స్వ ♦ చ్ఛస్నిగ్ధనామావళి

వికసన్మూర్తును తాళవృంతధరు లై ♦ స్వేదాంబువుల్ వాచి కు

తుకవీలకాద్రవి డోక్తనారెడినదే ♦ తుంగధ్వనిన్ బ్రొద్దువన్

నక్క:— జగద్వంచకవిద్య కీ వైష్ణవులు జ్ఞానాదులు.

ఉ॥ చేరఁ దలంచు చోటునకు ♦ జేసిడు నంతకుఁ జాలు నన్నమున్

గూరలు మూటఁ గట్టుకొని ♦ కొంతవ్రయాణముఁజేసి దారిలో

చీరమునుంగులోఁ దడిపాఁ ♦ జేసెద మంచు వచించి యీ దగా

కోరులు నిప్పుఁ జేసి పొగి ♦ గుప్పనఁ జూపుదు రెల్ల వారికిన్!

ఓహో! మధ్యాచార్యమతములు వ్యాపారపంతుళ్లు దోసి లొగ్గి నిజమఁ జూ
యట్లువారు వీరు.

చ॥ హరిదినమందుఁ దండ్రడికిడు ♦ నాబ్జకమున్ ద్యజియింతు, ద్వాదశి

వరతమపుణ్యకాలమిది ♦ స్వల్పతమం బని వేకువన్ భుజిం

తురు, కడనుం గ లట్టి యువతు ల్బుచ్చరించెడి వంటకంబున

గురుపితృదేవతార్చనముఁ ♦ గూడ చరించి భుజింతుమాధ్యకుల్

జంబు:— ఈ మధ్యమతముల యాచారమే తెలు.

తే॥ గీ॥ పావనివియైతి నడుచు శీర్షపాదతీర్థ

మిచ్చి గురుఁడాజ్ఞ యొసఁగిన, ♦ నెంత మంది

విటులు విషయించి విడిచిన ♦ వెలఁది యైన

నంగగిణింనును నది దాని ♦ శంకమాని!

హా—కథ మేరదీయ యవతయోఽపి సంఘీభవంతి దేవ దర్శనాయ !

శ్లో. గండాభోగప్రతిఫలనటత్స్విర్ణ తాటంకభూమా
మల్లీ దామగ్నిధితకబరీపారభాశాంతమార్గాః
కూర్వాసాంతర్హితకుచభరాఃకుంకుమక్షోదగార్యో
భాగ్యవ్రాహ్మహాఞ్జనమ్మగదృశాంభాంతికర్ణాటనార్యః.

(అన్యలో విలాక్య) అర్య కథ చ ద్వైతమతానుసారిణోఽపి విద్వాంసుః

లోకానుగ్రహార్థ మిమం నవంతే !

అం—అర్య ! లోకవిరుద్ధ మిద మద్వైతమతం నాను.

యతః—

శ్లో. నానుష్ఠానయతి శుభ్రీ స్మృతివిధీ
నారాధయ త్యచ్యుతమ్
శంభుం వా న నిమజ్జయ త్యపి సకృ
త్పుణ్యేషు తీర్థేష్వపి,
సత్యం బ్రహ్మ జగ స్మృషేతి వదనే
కుర్యా ద్వచః కేవలం
ప్రాయః ప్రాత రతి ద్విజా కలివశా
దద్వైతవిద్యాశ్రమః.

హా—య క్ష మక్తం భవతా !

శ్లో. శ్రద్ధతే న విధీ నివనశ్వరఫలా
ని త్యర్చితుం నేచ్ఛతి
శ్రీశం శంభు మపి స్పృహణావకరణే
కా సిద్ధ సిద్ధా ? వితి,
సంకల్పో భవబంధహేతు రితి న
సాన్నిత్యేవ తీర్థేష్వహం
కర్తా నేతి వదన్ కరో త్యపి హితా
నద్వైతవాదీ బుధః.

అం—(కలితి త్వదావిగత్యా) అర్య హి తైదికజనమధ్య తిష్ఠతి విష్ణుమిత్రః.

అర్య ! ధన్యోఽయం.

శ్లో. ప్రాత సాన్నియా వేదశాస్త్రేష్వధీభి
నిత్యం యజ్ఞ నాశర న్నాతిభేయః,

హరి:— ఈ మధ్యస్థ్రీ లందఱు గుంపుఁ గూడి తేవేన నై పోవు చున్నారు.
చూడు—

సీ॥ ముద్దులొక్కెడి చెక్కుఁ బడ్డాలమీఁద కెంపులకమ్మి కెం
జాయఁలలముకొనఁగి కురులఁగూర్చిన కుండఁకునుముం
పు దండల నెత్తావి వీధుల ఁనిపి వైవ! జిలుఁగుఁబయ్యెదల
సంఁదులనుండి నిక్కుచుచూచుకృతతి దోఁబూచులాడ! తడుచు
దనపుగర్వఁభావరహస్యాలవాఙ్మూపుగతులునుఁవ్యక్తపటుపఁ
గీ॥ గుంకుమత్తోదభాస్వర ఁ కోమలాంగు! లఖలవిటలోకనైజ
భాఁగ్యావతారు! లనఁగ నల్లదె యా దెన ఁ నరుగుదెంతు
నవ్యసౌందర్యవతులు కఠిన్ద్రాటనతులు॥

(తేజోకదంబ జూచి) ఓహోహో! అద్వైతమతావలంబు లగు మహాశు
భావులు లోకానుగ్రహార్థ మై భగవంతుని సేవించు చున్నారు.

జంబు:— ఆర్యా! అద్వైతము శేవలము లోకవిరుద్ధ మైనది నుమా! ఏ లవ—

మ॥ స్మృతివేదోతితస్మత్త్రియాదుల ననుఁస్థింపండు సద్భక్తిమై
మతిపూర్వంబుగ సంస్మరింపఁడురమోఁమా నాథులన్ స్నానదా
నతఁ బుణ్యంబుల నాచరింపఁడు “జగత్సద్భక్తిహృదయ” త్తంచుసం
తతవాదంబుల మోసగించుఁ గడు, నఁద్రైతుండులోకంబునన్!

హరి:— చక్కఁగాఁ బరిశీలివి. అది నిజము.

సీ॥ నిమ్మరససిద్ధి నిఁగ్నిద్రముక్తి యటంచువిశ్వసింపఁడువేదఁవి
హితవిధుల! నానావ్రతంబులుఁనశ్వరంబు లటంచు నర్ప
సేయఁడు హరిః హరులమదిని! భవబంధమునకు హేతు వ
టంచు సంకల్పమాచరింపఁడు తీర్థాది సేవాసిద్ధసాధ్యాది
సంఁసిద్ధవర్ణనమున నేమి కార్యం బని ఁ యీసడించు
గీ॥ కర్తయునుభోక్తయును నేనుఁకానటంచు! జెనఁటికార్యము
లెల్లను ఁ జేయుచుండు! జగతి నవికలలోకఁవిజ్ఞానధనము!
దొంగిలించుట కద్రైతి ఁ దొంగఁగాఁడె?

జంబు:— (కొంతనడచి) ఇచ్చట నే వైదికజనమధ్యమన విష్ణుమిత్రుం డున్నాఁడు
ఆర్యా! ఇతఁడు ధన్యుఁడు.

తే॥ గీ॥ వేకువ న్దానమాడు విఁ వేకయుతుఁడు
నతిధిపూజలఁ బచరించు ఁ నాహితాగ్ని

శ్లో—(సామర్థ్యం) ! మచ్చలే పైడికజనపక్షపాతికా భవతా ! కృపా కావత్.
ఏక ఏక విద్యదమితో విష్ణుమిత్రా.

శ్లో. స్నాతి ద్వి శృంగదో న వేద నిగమం
కాస్త్రేషు మూఢః కృతుం
దంభార్థం కృతవాన్ కృపార్తు మతిథీన్
ద్వారే నిధతేఽంగనాం,
తుంక స్యాస్య కి మస్తి శిష్య జనతా ?
కాంతోఽస్తు దాంతో స్వయం
వర్షి తు వ్యభిచారి నీతి విదితా
సర్వైర్వృథా తే స్తుతిః.

శ్లో—(సభయం స్వగతం) కథం విష్ణుమిత్రోఽప్యమాయాపదం మార్గభట
మాదామనే రస్య చక్రివాసగురోః ! హంత ! హంత !

శ్లో. దర్శయంతి సతో దోషాం
శ్చాదయం త్యసతో గుణాన్,
అసూయాయాః కృభావేన
ప్రాజ్ఞా అపి మహాత్మసు.

(ప్రకాశం) ఆర్య ! లోకవాదో మయాఽనుసృతః. పరమార్థస్తు
త్వదుక్తవిధ ఏవ విష్ణుమిత్రా.

(తతః ప్రవిశ్య శిష్యో విష్ణుమిత్రా..)

విష్ణుమిత్రా—వత్స ! వినయనిధే ! సుప్రభాత మద్య దిన మస్మాకం. యతః—

శ్లో. లభ్యా హి భగవత్సేవా
ప్రాణినాం పాపహరిణీ,
మహాన్తో బహవో వృష్టాః
పుణ్య శ్చ కులయోషితాః.

అపిచ—

శ్లో. యే దృశ్యంతేఽత్ర పురుషా
సర్వే తే హరిమూర్తయాః,

శిష్యులకు నన్న మిడి విద్యఁ ద జేప్పు చుండు

విష్ణుమిత్రుఁడు శాంతిసమృద్ధయశుఁడు!

హరిః— ఏమిచాగు చున్నావు! కైకపక్షపాతమున నట్లంటివి. కాని విష్ణుమిత్రుఁడు విద్యకమిత్రుఁడని చెప్పక తీరదు. నీని యొక్కత నేనెఱుంగనిది కాదు.

సీ! వరవేదమం “దిష్ట్యా” యనఁ బైరాదు తర్కాదిశాస్త్ర

పరిధతుల మొద్దు! యేడాది కినుమాటుఁలలమిన్నానముఁ

జేయునిక యజ్ఞమును బడాఁయికినొనరైనతిధిసభ్యాగతిఁ

నావలకుంగొట్టియనుప గుమ్మముననర్థాంగినుంచు! ఫల

మేమిశాంతిదాంతులవీనిపెండ్లాముధర్మసత్సంబనిధరబ్రసిద్ధి

గీ! పైవ గంగద్వపలె శాల్యఁ వైచి తిరుగుఁ గాని శుంఠకు

శిష్యుఁ డొక్కఁడును లేఁడు! బట్టువలెనల్పు నీ పోత్రపాత

మెల్ల! విష్ణుమిత్రుని యెడఁ జూడఁ విఫల మాను!

అంటి— (భయముతో, తనతో) మూర్ఖులచూడఁమాటి యగు పక్రికాన

దొర్భాగ్యునకుఁ బరమపరిత్రుఁడు గూడ ననూయాసానకు కాఁజోలు!

అక్కటా! అనూయాపక్రికాన మెట్టిది!

తే! గీ! లేని దోసంబుల వెదకి లెక్క నేయు

మంచిగుణము గ్రహింపక మఱుఁగఁ బఱచు

ధర నసూయాపిశాచంబుఁ దగులుకొన్న

పాక్షికఁ పైనను నజ్ఞన పక్రికర మందు!

(పక్రికాశిముగా) అర్హుఁడా! లోకవాద ననుసరించి యట్లంటివి. కాని

అధార్థముగ నీఁడు నీ పని నట్లు వట్టి బదుదాయి ముండకొడుకే!

(విష్ణుమిత్రుఁడు, శిష్యుఁడు, పక్రికేశంతురు.)

విష్ణుః— పత్నా! వివేచినిధీ! మన కీ దినము పరిత్రమైనది. ఏ లన!

క! దురితాపహరకం బగు

తరమాత్ముని సేవ దొరకె బహుపుణ్యజనో

తక్కురముల దర్శన మయ్యెను

వరసాధ్వీమణులఁ జూచు భాగ్యము కలిగెన్!

మఱియు

గీ! ఈ రచ్చఁ గలమహాత్ములు

లక్ష్మీమూర్తయ ఏ వైతా

లక్ష్మ్యంతే యాశ్చ యోషితః.

విషయనిధి:—విదితవేదితవ్య స్తకృతవంత ఏవ కానంతి న పున రశ్యే.

విష్ణుమిత్రః—వత్స! దూరే వక్రశాసయమి దృశ్యతే. త మతి కృమ్య న యత్త
మస్మాభి ర్మహం పృతి నివ ర్తికుం.

యః 10—

శ్లో. అధికతవేదశౌర స్మృతి రాఖ్యాతా చ శాస్త్రాణామ్,

యజ్ఞా శమదమశాలీ వైదికచూడామణి ర్భవతి.

విషయనిధి:—ఏవ మృజుతయా తత్కృతవతా మస్మి స్మమసంధానం వస్తుతస్తు.

శ్లో. విద్యామద ఇవ తనుమాన్

విగ్రహవా నివ నరః పిశునభావః,

సాకార ఇ వామర

స్స భవతి భువి వక్రీనాసయమి.

విష్ణుమిత్రః—భవత్యేవం; క్వ పున స్సంభవంతి సర్వ గుణాః !

(ఇత్యుభౌ పరిశ్రామతః.)

జం—అర్య ! భవంతం పశ్య న్నాసీదతి సశిష్యా విష్ణుమిత్రః.

వక్ర—వత్స ! న మంచతి కిం వైధవేయః ? (ఇతి పరాజ్యుభి నిష్ఠతి.

విష్ణు—(ఉపస్మర్య) భగవత్ ! వక్రశాసయమి ! విష్ణుమిత్రో ఏవ త్వాం
పృణవతి.

వక్ర—(పరాచ్యుత్య యుడితి పాదుకాభ్యా మవరుహ్య) మహాభాగ ! మామై
వం చతుర్ముఖోఽపి భవతి; పృణామా దుద్విజతే, కింపున ర్మామమః ?

విష్ణుమిత్రః—(అపవార్త్య) విషయనిధే ! అపి శుక్ర మస్య వచనం!

విస—అపి చ్చవన మేవం, అంత స్వమర్షజం వ్రజ్యవలం.

వక్ర—విష్ణుమిత్రా.

శ్లో. విద్యా నితి విన యాతి

కృతుమా నితి కీర్తిమా నితి చ,

ఇహ జగతి విష్ణుమిత్రా

దిత్యేవం వశ్యుణోమి చైతస్మిన్.

(అపవార్త్య) వత్స ! అంబుక ! కువ్యకు దుర్జన ఇతి శ్వాయేనభుతే
ఽపిష్టస్థానోపః కృతః.

విస—(అపవార్త్య) విష్ణుమిత్రోమాభా న్యాం వివా ఇతరం న కృణోమితి హ్యుక్త

నారీతిలకము లెల్లరు

శ్రీరామమూర్తు లనంగఁ డెల్లును వత్సా!

విషయనిధి:— శుభ్రమును దెలిసిన తమవంటి వారల కది యొప్పును గాని
యన్యుల మీ తెలియను.

విష్ణు:— వత్సా! ఇటు గొంతదూరమున వక్రవాసముమి యున్నాడు. పెద్దకుశ
వ్యుఁ డగు నతనిం బాడ కుండఁ బోవం జనదు. ఇతఁడు కేవలేత్త, కాశ్ర
ముల కుతదీప్త, యాగకర్త, కమదమాదియుక్తుఁడు, వైదికచూడామణి,
ఇతని దర్శనము పాపనముగదా!

విస:— సర్వసములు గానఁ దా మట్లు సెల విచ్చితిరి, కాని

తే! గీ॥ తనువుఁ దాల్చిన విద్యామృదం బనంగఁ

బరిణమించిన పిశునభావం బనంగ

నవతరించిన గాఢకోపాగ్ని యనంగ

వక్రవాసుఁడు వెలుఁగొందు డ వసుధ యందు॥

విష్ణు:— అగుఁ గాక! అన్నిగుణములు నొక్కనియం దెట్లుండునో

(ఇద్దఱు నడచు చున్నారు.)

జంబు:— అర్ఘా! నిమ్నఁ బాది విష్ణుమిక్తుఁ డిటువ వచ్చుచున్నాడు.

వక్ర:— అర్ఘా! ఈ లంజకొడుకు సెగకోగమువలె బట్టుకొని వదల నట్లున్నా
డు. (తనకట దిరుగును.)

విష్ణు:— వక్రవాసస్వామిన్! విష్ణుమిక్తుఁడు నమస్కరించు చున్నాడు.

వక్ర:— (తిరిగి త్వరగా చెప్పలనువిడిచి) మహాభాగా! ఎంతమాట! భగవానుడగు
బ్రహ్మకేవుఁడే తమ నమస్కారమును స్వీకరింపఁ జాలఁడు. నే నెంత!

విష్ణు:— (అపహరించి) విషయనిధీ! వింటివా యీతని వచనము.

విస:— ఇది వైమాట లోపల కోపాగ్ని కుండుచునే యున్నది.

వక్ర:— విష్ణుమిత్రా!

తే! గీ॥ వండితుం డని వినయైకమండనుఁ డని

క్రతుకరుం డని సత్కీర్తికాముఁ డనుచు

విష్ణుమిత్రుఁడు జగతిపైఁ డ బేరుఁ గాంచె

ననుచు నచ్చటచ్చటఁ బ్రీతి డ వినినవాఁడ!

(అపహరించి) జంబుకా! దురమఁడు సంతోషించు గాక, యను వ్యాధ
ముచే యీ విధవయం దిట్టి గుణానోపమాం జేసితిని.

విస:— (అపహరించి) తనెంటె నితరుఁ డెవ్వఁడును తే డని విష్ణుమిక్తుఁ డనఁ

విష్ణు—తత్సర్వదా నేన చూచా. మమ త్విదం. కృతనితార్థకతనం. య పిత
మత్యుతా యోగతో ధగవా వ్యామతేన క్షుద్ర ధగవతో వక్రవాసణ
వింతి నామంతరమ్.

జ్యో—(అపవార్త) జంబుక ! మమ కర్వత్యి దేవతాభావనేతి మూచనాయ
తవన విదం దాంభికస్య. (పృతాళం) విష్ణుమిత్ర సృత్యకర్పితి ! మిద
మాకృత్యమ్ ?

విష్ణు—అనుబాధిహి మా మనసభగమనాయ.

జ్యో—(స్వగతం) కిం మా మాకృత్యు ధవా నాగతవాక్ గచ్ఛేతి మయా
తత్త్వం ? (పృతాళం) పరిష్కారోఽను ధగవానావసథ మను పృతాళనేన.

విష్ణు, కిష్యూ—(నిష్క్రంతః)

జ్యో—జంబుక ! నివృత్తం దురితమ్ అన్యతో గచ్ఛామః.

జం—యక్ష మిద మాకృత్య వచనం; యద్యైదికస్మిన్చాతో గృహీదర్శన
ప్రకూర్హమాః.

(ఇత్యుక్తో పరిక్రమతః.)

జ్యో—మనా విదం సంబాధం.

య్యోఽపి—

శ్లో. పారలోకే మిత్రాశ్లేష
సంశ్లేష్టాపాదమస్తతే,
నాలం కామీ కతా తస్మిన్ప్రేమం
తుంగన్యస్తా వధూకుచాక్.

త జంబుక ! మా మత్తరతో వికృత్య గమయ.

జం—(రథే కృత్యా పార్శ్వతో దృష్ట్య) అర్థ ! కళ్య.

శ్లో. సంబాధేఽత్ర పురస్కరైకవిధవాహనాస్తగ్ని యాదృచ్ఛిక
స్వర్గోత్తేన విజృంభణేన కతధా విచ్ఛిద్య కాపీనకం,
నిష్క్రాంతే మదనధ్వజే బహి రసా సావత్రీహా నైష్ఠికో
వర్ణి ధావతి

జ్యో—(కళ్య నివృత్తాన్య.)

చార ఏష ఇతి తం రుంధంతి రాజ్ఞో భటాః.

జం—అకాండధావన మత్ర కాళ్యతే. అపి తేన మాకృత్యం.

శ్లో. వీర సాక్షతుండాలే

విష్ణు:— తమ రట్లు పెరిచిచ్చుచున్నారు. కాని యుత్సవముతో నూరేగు నట్టి యీ భగవానునకు వక్రీకాసయమి యగు నామాంతరము కల వని నేను తలచు చుంటిని.

హక్రీ:— (అవహరించి) జంబుకా! తనకంతటను దేవతాభావన కలదని నూర్చింతుట కై యీ బడాయిబొత్తుకొడు కిట్లు ప్రిలుచున్నాడు. (వక్రీకాశముగా) విష్ణుమిత్రా! నీవు తత్వదర్శి కగుటయం దాశ్చర్యమేమి?

విష్ణు:— నెల వొనంగుడు. ఇంటికీ బోవుదును.

హక్రీ:— (స్వగతము) న న్నడిగి యిక్కడకు వచ్చితివా, పా మ్మని నేను జెప్పటకు? (వక్రీకాశముగా) కిఘ్రిముగా గృహము నభింకరింతును,

విష్ణు:— (కిఘ్రినితో నిష్క్రమించును.)

హక్రీ:— జంబుకా! పాపము పరిహార మైనది. మఱి యొకచోటికీ బోవువనురమ్ము.

జంబు:— చక్కగా వదిలితిరి. వైదికసన్నిపాతము గృహీదర్శనమహోత్సవమున కంతరాయము గదా!

(ఇద్దఱు నడచు చున్నారు.)

హక్రీ:— అబ్బ! నూతనముగఁ దయారైన పదుమధగమువలె జనసంఘాతము దిగువున నున్నది! ఇక్కడ చూడు.

శ్లో. గీ. మనుజు లన్యోన్య మాపాదః పుస్తకంబు
గిక్కిరిసి యుంటచే గామి + కీల మెత్తి
తన్ను నొక్కడి యవతుల + చన్నుగవను
బాడువఁ జాలక లోలోనఁ + బాగులఁ జొచ్చె!

కావున జంబుకా! చేయి బట్టుకొని నన్ను ముందునకుఁ దీసికొని పొమ్ము.
జంబు:— (అట్లు చేసి) ఆర్యా! అటు చూడుము.

మ! జనసంఘంబునఁ బోవుచో యిది విశ్వస్తాకరస్పర్శచే
ఘనదండం బిఁక గోఁచిఁ జించుకొని నా! కాస్తంభముంబోలెలే
చిన న ట్టిట్టులు పాటిపోవు నడుగో + నీ గ్గంది నన్యాసి

హక్రీ:— (చూచి నవ్వి)

యా

తనిఁ జోరుం డని రాజకింకరు లిదేదండింతు)పోతుండఁగన్!

జంబు:— ఆ సమయమునఁ బరు గత్తుట కాధకర మైనది. ఆశ్చర్య మాశ్చర్యము!

ల! ఐ! విసదృశ్ఠాయీ గురుసు + విభమున రోఁకలి

బంధ కరణి నిక్కి + యుండు పిని

నివార్యమాణా సివంతి
పురతో రాజకింకరాః.

౪౧—అతః కిల వక్త్రకంఠభుజభుజాంతరభాగమ్ సితకుటి లోర్ధ్వపుండ్రాధారి
నిజాగ్రనిబద్ధక త్పుదగ్రీవుంటికేవ లకకంఠనాథ దాగ్రీమీయసా మృగాణి
నమయశీరీటే నాధిష్ఠితమూర్తా కటిగ్రాభితకింకిణికాశ్రేణిమేఖలా హస్త
ద్వయాంసురీసంఘటిత ఛటఛటాయితదారుఖండయగళద్వయో రుఖం
రుఖలాయిత మంతరచరణవిన్యాసో నాసికోవృత్తుటదర్శనకృతబాలక
కుంత్యాసో హరిదాసో నామ తురీయవర్గ జన్మా తరిపతతి.

౪౦—

శ్లో. పశ్యా త్కటితటనివేశితపాణియుగ్మ
ముత్రానయ స్తుఖ మపావృతదంతవక్షిః,
విస్రస్థబంధనశిఖాగ్ర మలౌకికానా
మగ్రోనరోఽయ మనలోకయతే ద్విజన్యా.

౪౨—అయం చ హాస్యకారి నామ విప్రకటుకశ్య పాశ్చాత్యపరిధానకచ్ఛేదాల
కృకలాసం నిక్షిప్త జనమండలం కృకలాసోఽయ మంకుశాంతర ఇతి
విదంబయతి. (విహాస్య)

శ్లో. కృకలాసః క్షేతి యా
త్సంభాంతః భ్రమతి స్పృష్టవస్త్రయుగః,
విప్రజనమధ్యవర్తీ
వివృతలుత స్నేహనాండకోశోఽయమ్.

శ్లో. నమయంతి ముఖా న్యస్య
వీక్ష్య కేహా మృగీదృశః,
ముఖ మున్నయ త్యేత
త్రా నిలోక్య ముహూర్ముహూః.

౪౩—అయం ! దేవస్య పురస్తా స్థుటంతి ర్భారమృగాక్షి రవే క్షమాణాః కీత
మర్దవిదూషకప్రాయా యువానః ప్రాదుర్భరంతి. తై స్సహ క్షేత
తరిషాః న పేత మాశంకిషంతే జనః. తదవని తౌగపరామః.

మొడ్డ రాజభటుల † కడ్డ మై యుంటచే

నతనిఁ జేర వెఱతు † రహసా భటులు॥

వక్ర:—ఇచ్చటఁ జూచితివా! ముఖము, కంఠము, భుజములు, భుజాతరములు, మున్నగు భాగము లందు వంకరటింకరగ నామములం బెట్టి, చిలుగజ్జెల దండలఁ గూర్చిన నగ్రభాగముఁ గలిగి కొంగమెడవలె మిగులఁ బొడవైన లేడిచర్మపుంగిరీటుము నాదల ధరించి, కటిసలిని గజ్జయల త్రాడు గట్టి, చిటితాళమును హస్తమునం బట్టి, ఛటచ్చట ధ్వనులఁ జేయుచు, ఘల్లుఘల్లున సమంతరచరణవిన్యాసముంజేయుచు, ముక్కు, నోరు, బొమలు, వికటముగాఁ దిప్పుచు, పండ్లఁ గన బరచుచు, వెట్టిపాటలఁ బాడుచు, పిల్లలకు భయకంఠముల గల్గించు సాతానినారిదాను పరు తెత్తుచున్నాడు.

జంబు:— బాగు! బాగు! ఏఁ డెవఁడు?

తే. గీ. పిఱుఁదులకుఁ జేతు లానించి † శిరము నెత్తి

జొల్లు గార్చుచు నికిలించి † జొట్టు పిలక

కింద వ్రేలాడ ఛాదసా † గ్రేసరుండు

కొంచు చున్నాఁడు వెట్టి మొగంబు వైచి॥

వక్ర:—హాస్యకారియను నీతఁ డొక విప్రవటుని యొడిలో తొండను బెట్టి జనవధ్యమున నీతని బట్టలొక కొండపిల్ల యున్న దని ఝళిఁపించుచున్నాఁడు. (నవ్వి)

తే. బాడబు లందునఁ బుట్టము

వీడఁగ వృక్షణముల గుత్తి † వ్రేలాడంగన్

యెడ? కటా! తొండని యిట

నాడెడి వస్త్రమును లాగి † యలిసంభ్రాంతిన్॥

తే. గీ. కామినీమణు లితని చఁకారకొమ్ము

నదరి చూచుచుఁ దమదు ముఖాంబుజముల

వంచుకొన, హాస్యకారుఁడు † వారిమొగము

లెత్తి శిశ్నముఁ జూపి నశివించు చుండె॥

జంబుకా! భగవాను నెదుట నాట్య మాడు వారయవలె సుందర్యవము తమ జన్మము జరితారముఁ జేసికొనఁ దలఁచిన వీరమర్దవిదూషకప్రాయులైన యువకులు గుంపులగ నిచ్చటఁ జేరు చున్నారు. వీరలలోఁ గలసినవో తన

జం—(విభ్రాంత నిరీక్ష్య) అర్య ! ఇరవితో నయనమహాత్మయః, కరగృహీత
 ఓటికయా చేటికయా సనా నేనస్య త్వరతో నర్తి కు మధివర్తతే గృహీ.

(తతః పృథివీతి యథానిర్దిష్టా గృహీ.)

గృహీ—1 నాంజీ! తుంభవాదియే! అంజ మయే నందిదంవ తేజరంజో సలసాదో
 పారిడోపిత లహింసి.

తృప్తవాటికా—2 కింజుకం రగళగంస ? అనానా రంజో ఉవరిణందిదంవం.

గృహీ—(విహస్య) కి వణమహిసోభో ఖువీసో మమృవావింజాను.

తృప్తవాటికా—3 కిణ్దుదీయో తుమ కామయతోసో వంకజా సజమీ తాను
 అహిణో,

గృహీ—(సోపమానం) కి నుజాదు హోదీ అగపరినేణవి మహాఘంటి కిదంధ
 యది వంకజాసజమీ.

తృప్తవాటికా—4 ఉపరి నాణీయతి. చుబణ కిణ్దు మహేణ మధరం కరేది ఉణ
 అగురీసిం నురదింతి.

గృహీ—5 తనా వీరం. కిదు జబుయో నామ తంస సింహో తాను మమృవా
 వింజాను అహిణో.

తృప్తవాటికా—6 జగ్గవీర కీరిసతాజీ ఉపరి తుమా అహిణీవేసో,

గృహీ—7 పృథివీ ధంజోతి దుదివి పడితోంది గోరవేణ రాల వినేతణ ధణ
 గికాగ్మితి.

తృప్తవాటికా—8 అవసరో రే నందిదు త్వరతో వేవంస.

గృహీ—(తథాకరోతి.)

జం—

శ్లో. గృహీ సటతి భగవతో

గణికాగణమణి రియం పురతః,

రత్నన్యూతనిచోళ

సగిత ప్రవధృతమణిసౌతేవ సమం.

తా—(ఓక్ష్య.)

శ్లో. తారానాథనిధం ముఖం తరళయోరక్ష్య శృఙ్ఖర్యో స్తులా

[ఛాయా.]

1 చేటి ! తృప్తవాటికే ! అద్య మయా నర్తకవ్యం. యేన రాజ్యస్వకా
 త్వారితోపి కలశేష్టి.

2 శిశువరిరంగాంకణవ్య, అభవా రాజ్య ఉపరి నర్తకవ్యం ?

3 వణమహిః ఖల్వేషమనృతవిద్యాను.

4 కణ్దుదీయో తుమ కామయతోసో వంకజా సజమీ తాను అహిణో.

జంబు:— (చక్కగాఁజూచి) ఆర్యా! ఇటు చూడుము. నయిననుహోత్సవముగఁ గరగృహీతవీటి యగు చేటితో దేవునిముందు గృధ్రి నాట్యము జేయుచున్నది.

(గృధ్రి చేటి పుకేంతుడు.)

గృధ్రి:— చెలీ! తువ్వనాటికా! రాజును మెప్పించి బహుమానమును బడయుటకే నే నితడు నాట్యముం జేయుచును.

తువ్వ:— రంగాంకణముననా! లేక రాజశిరముననా! నీ నాట్యము.

గృధ్రి:— (నవ్వి) ఈ రాజు మన్మథవిద్యయం దడవిచున్నాడు!

తువ్వ:— కృష్ణద్వితీయుఁడును నీ కత్తింతపీయభృత్యుండు నగు చక్కనాసయమి మన్మథకళావళిఁబాదా!

గృధ్రి:— (సోదహాసముగ) నిజముఁ జెప్పెదను వినుము. కళాకాస్త్రచాతుర్యము తన కందులకు! అతని కీరస్వర్పము నాకు లభించిన జన్మము చరితార్థ మైన దని నుతసింతును

తువ్వ:— ముఖముతోఁ జూచునముఁ జేసి వీరవ నంగుళీమరతముఁ జేయు నని పైఁ లేలు చున్నది.

గృధ్రి:— నిజమే! మఱియు నతని కియ్యఁడు జంబుకుఁడు మన్మథవిద్యయం దద్వితీయుఁడు.

తువ్వ:— కావుననే నారి యందు నీ కత్తిదరము.

గృధ్రి:— నాకేకాదు. పృథముఁడు ధన్యుఁడనియు, ద్వితీయుఁడు కుండికుఁడనియు, రాజాగ్రూడ వారలను మెచ్చి విశేషముగ ధనము విచ్చుతుండును.

తువ్వ:— దేవునిముందు నీ విభుడే నాట్య మొనర్చుటకుఁ దగిన వీరులును.

గృధ్రి:— (నాట్యముఁ జేయును.)

జంబు:—

లే! గీ! లఖలవేశ్యామర్లలి మై ధ యదరు గృధ్రి

నాట్య మాడుచు నుండె శ్రీ ధ నాథు నెదుట

జలుగురత్నాలజైకలోపలను డాగు

చిన్నిచన్నులు మణిదాముఁ ధ జందులాడ!

చక్క:— (చూచి

నీ! నిందుచందురు గోము ధ నిరసించు నెమ్మోము ఘనమీచ

ముల మీఱుఁగ నులసారు! కాంచనంబును గేతుఁకాంత

నాసికలీను చేతికుఁ దీపికి బావి ధ చెలియమోవి! కలుభకాం

తుల మేల ధ మాడు చేతులలీల చాత్రౌరసంబొల్ల! ధ

రమణివల్కు! కఠినంపు గుండ్రాయి ధ గద దీప చన్ద్రాయి

గగననమంబాను ధ గరితకాను

రాజ్య న స్నిహ్యతి తథా
యథా త్వయి కథం త్వయమ్ ?

మౌ—(సహానం) మూర్ఖ ! మను కరాంగులిం స్పృశ.

జం—(స్వగతం) పత్య మయం పురుషభవః. యదాహు రాగమ విహః—
' యః కుర్యా దంగుళీ క్రిదాం త మాహుః పురుష భవ ' మితి. అత
ఏత మా మమన ర్తతేచతుర ఇతి. భవతు కపిత మాక్షిపా క్షేతమ.
(వ్రాణం). ఆర్య ! పత్య.

శ్లో. సంవృతవివృతాంగుళినా
కరమలయుగేన సట తీయం
హృదయా దాకృ ష్యేన
క్షిపతి హి యూనాంధృతిందూరే,

మౌ—(సాహనం).

శ్లో. వృతిరసితభావగర్భం
కరకమలం క్వణితవలయ మిద మనయా
అకుంచితవంచాంగుళి
శిరసి నిపా త్యేన పుణ్యకృతాం.

జం—ఆర్య ! నీవైః ఫణికన్యం,

మౌ—హుం బాల్య ! జం మాం నీచం మన్యసి ?

జం—తైదికః కృణుయా దిక్కుపాంకు ఫణే త్వన్మంచం.

మౌ—యద్యత్ తైదిక జనసంచారః, పక్వమతో నటనదర్శి నా రాజా సమ
ధిష్ఠితో మహాగణ స్తివతి; .తేహంతర్హితా త చ్చరణాంతరాజేన ప్రేషిత
నయనా వావా మస్యా నక్షత్రం పర్యాయః.

జం—ఇత ఇతో భవాత్. (ఉభౌ పరిక్రమ్యుః)

మౌ—జంబుక ! మను పరిచితా రాజకీయా వేత్త్రపాణయ స్స మర్థంతే మహ
గణ స్యాసన్న చరమభాగే లెవసానం.

జం—రాజా పున ర్నవ శ్చ ద్భవాత్ దురాచార ఇ తంవికంపనీయ సాంక

వాని దిగ నాడి యిద్ది నీ ధైని మమతః

గలిగి వడిచచ్చుటకు నేను ధారణంబు ?

వక్ర:—(కోపముతో) ఛీ! మూర! నా చేతివేల్చిని బట్టుకొని చూడుము.

జంబు:—(స్వగతము) గృధ్రిది కంచుతోలు గాని తోలుపుట కాదు. దానితో నితని వేల్చిలు దోచి పోతిదినము సంసురీసురతముఁ జేయుటచే వేల్చిలు కాదుఁ గాచినది. నిజముగా వీడు పురుషాధముఁడు పెద్దలుగూడ "యః పుర్యా దంసురీక్షిడాం త మానః పురుషాధమం" అని చెప్పుదురు. కావుననే చతురుడ నని న స్మృత పరించుచున్నాఁడు. అగుఁ గాక వీతని కోపము చల్లార్చుట కన్యప్రసంగమునకుఁ జోయెదను. (ప్రకాశముగా) ఆర్యా! చూచితివా!

క॥ సాగ పై నవేళ్లు ముడుచుచు

నొగి విప్పుచు నాట్య మాడు ధియువకమనంబుల

బిగలాగి నట్టి దవ్వున

మగుడం బాటంగఁ దోలు ధిమాడ్కిన్ ధృతులన్ ॥

వక్ర:— (సాధిప్రాయముగ)

తే॥ గీ॥ చారుకంకణనివదంబు ధిమాఱుమోయ

పానమాకుంచితాంగుళి ధియైనదీని

భావగర్భితహస్తాబ్జపాతభాగ్య

మెంత పుణ్యాత్మురము ధరించు నొక్కా॥

జంబు:— ఆర్యా! నీవైర్వక్తవ్య మనుట మఱవకుము.

వక్ర:— ఛీ! దురాత్ముడా! నేను నీచుడ నని తలఁచు చున్నావా!

జంబు:— వైదికశ్రవిధవలు విందు రేమో యని పెల్లగా మాటాడు మని నా యభిప్రాయము.

వక్ర:— ఓహో! ఇచ్చట వైదికజనసంచార మెక్కుడుగనున్నచో నటు వక్రమమునకుఁ జోయి రాజాధిష్ఠితమర్తగజము వెనుక నిలచి దాని కాళ్లపండుల నుండి గృధ్రి కాట్యమును చూతము రమ్ము.

జంబు:— ఇటు ఇటు రమ్ము. (ఇద్దఱు నడచుచున్నారు.)

వక్ర:— జంబుకా! నా కరిచితు లగు రాజశివులయందు లయగో వక్రశివాలు రై యిటు రం దని గన్ను లిలుచు చున్నారు. గజపన్నిధానమునుండి చక్కఁగా కాదవచ్చును. రమ్ము.

జంబు:— ఒకవేళ నీవు రాజా కంటఁబడినచో దురాచారుడనని యతఁడు కంటించు నేమో!

హరి— కమల! కుభయం కి కళ్య!

శ్లో. కవయః పశంసితుం కథ
మస్యా అపి గానమాధుర్యం,
విశ్వావసుమస్మాప్రసా
యత్కలయా భావయా బృహతీ.

(సోత్కంఠం).

శ్లో. ద్విగుణీకృతమాధుర్యం
గానే నాస్యాః కదాఽనుపశ్యామి,
చిర మున్నమయ్య చుబుకం
బింబాధర మరుణ మితి వదతి.

జం—(స్వగతం) అహ మ పీహా కామయే. (పరికాశం.) నన్వి దాతీ ముత
యోజయిష్యా మ్యేతా మార్జణ.

హరి—త్వమేకం మన్యసే. భవిష్యతితిరంసాఽస్య రాజహతకస్య.

జం—కృతం విచారణః సంభావి తేయం రాజ్ఞా,

హరి—

శ్లో. గ్లానం కృశ మవలగ్నం
వృథులా వస్యాః పయోధరా వోధుమ్.

జం—(సోత్కంఠం.)

కరయగముద్యమ్యాహం

(ఇత్యర్థోక్తే—స్వగతమ్) పరతంత్రోస్మి భగవతా జలవజసంగం
(పరికాశం.)

కా పున రస్యా స్వయి ప్రిసక్తిః.

అతాల్యా వపి త్వయి రాజో విశ్వాస ఇతి విచిత మేతత్.

హరి—అతిసన్నికర్షా ద్దజరాజపదాంతరేణ సమ్య గవభాసతే కృధీనకునం.

ఇయం హి—

శ్లో. క్వణత్క్వణనకోమలస్వనవిమళితాశధ్వని
కృమానుగుణనూపురక్వణితపాదవిన్యాసయా,
రసాభినయవిభ్రమక్షుమపదారవిందాగ్రియా,

వక్ర:— మనశేమి ధయము?

తే॥ గీ॥ సుప్రసన్నుడు విశ్వావసుండు బృహతిః
బట్టి పలికింపఁ జాలని ♦ పౌంధ మైన
దీని సంగీతకలన సంకల్ప ప్రిసేది
కవులు విని వర్ణనము సేయఁ ♦ గావలె గద?
(సోత్కంఠముగ)

తే॥ గీ॥ గానరసమున ద్విగుణిత ♦ మైన దీని
మోవివానక ముని నే ♦ మునియు బెపుడొ?
కాగిటఁ గూర్చికొని చుబుకంబు నెత్తి
యాసలీటాగ నెను ము ♦ దాగు బెపుడొ?

జంబు:— (స్వగతము) వాడు గూడ నదియే కోరిక. (ప్రకాశముగా) గురువరా!
అటు లైన మీ కిప్పుడు దీనిని దగిలించుమనదరా? ఒక్క పోటు బొడుచు
కొన్నఁ గొంత తమకము తగ్గునేమో!

వక్ర:— నీ విట్లు తలచు చున్నావు కాని, చిచ్చుపీనుఁగు లంజకొడుకు రాజు
గూడ దీని నిప్పుడే దొంగఁ దలపెట్టుకొని యుండి నోవు!

జంబు:— రా జట్లు భావించుఁ గాక! తమకు పంచారము లేదు.

వక్ర:—

క॥ కరము నడు మలసె నయ్యో:

జరు వగు వక్షోరుహంపు ♦ భారముమూయున్

జంబు:— (సోత్కంఠము

గ, ముగముచేత నే

(అర్థోక్తి యందు స్వగతము) మన్మథబాధచే నొడలు మఱచితిని. (ప్రకాశముగా)
— — — — — నీ

గరితి పయి స్మితుఁ బ్రేమ ♦ గాఢము కాదా?

అదియునుగాక, చిన్నతనమునుండి నీపై రాజునకు విశ్వాస మని జగత్ప్రసిద్ధికలదు.

వక్ర:— జంబుకా! మిక్కిలి దగ్గరగా నుండుటచే మనకు గృహిణాట్యము
చక్కఁగాఁ గనఁ బడు చున్నది. ఈ గృహి

తే॥ గీ॥ క్వణితకోనులతాళసంకలనయోగ్య

చలితనూపురిననదపేరిలరనాభి

నమవిలాసాన పేతసు, నాట్యగతుల

జం—(దారాళిలాషణ-ప్రకాశం.) కిమియం తే పాటి గృహీతావిధివా ?
ఇదమేకం స్యువ్యతా ముత్పేక్షితప్రతాపవనరాగాగమనముపితచేతనేన
మయా విన్ముతం.

నక్క—యుజ్యత ఏ వైరత్.

జం—కథ మియం సమావతతి గృధ్రీచేటిగా పుష్పవాటిగా నామ ! ఆగచ్ఛతి చే
దనయా గురుకార్యార్థ మానేష్యమి గృధ్రీముపవనం,

నక్క—లభస్య పుణ్యం గురోః ప్రిణదానేన.

జం—(విలోక్య) హంక ! హంక ! మహాగజో మూల్యోత్సవాయ తదా
మంతరణి పందమపద మివ మేహనం ప్రసారయతి. గురో ! పద ముప
సర్పామః. గజమేహనం న జానాసి మే మహా పాధ్యాయనక్రిశాసన
యమిత్ !

(ఇత్యుభాపరికాంతం.)

శ్లో. గజకృతకృత్పిండిః మూర్ఛియ్యతో భృతకర్కశే
సవది శతభా భూత్వా వ్యాప్తో ముఖం చ వపు శ్చ తే,
భవతు మలినం వాసః కట్టాశుకం చ హరింద్వయం
కథయ భవతా దుర్గంధోఽయం కథం సహితుం క్షమః ?

నక్క—జంబుక ! మామైకం. అనాం ఖలు యయా. త్వత్కృత యోగాభ్యాసో మే
సుకరః. కరేణి చిర మపి నాసికావివర సిధానాత్. కించ—కృణు గే
యోగ ప్రభావం.

శ్లో. మహా త్కష్టం భవేద్ధర్మే సతీతి విధవారతే,
అతోఽహమపిగృహ్ణీయాందండాగ్రేణసంపునః.

జం—కత్యమే వేదం. యతః, సాధుసమాజేఽపి కలిషయోజనః తరుణీశాం
విధవాశాం చ త్విణప్రదానాయైవ. నక్రిశాసయమితం వృద్ధకర్ణం
గృహీత్వా యతలి తదర్థం ఇతి తావదితి.

నక్క—యదా గృధ్రీ లభా తదాది మమ విరళ స్తామ సంచారః.

జం—అర్య ! మధ్యాన్నా స్పృహతః సంపత్రి హి.

శ్లో. విద్యామీలన్నయన మలనైర్మయతే శాస్త్రపాఠో
వద్యాం గావో జరకమహిషీ పుచ్చమూలం ప్రజంతి,
కుడ్మప్రాంతే కుపితకరభీ పాదఘాతాం త్సహంతో
ఘోరం రూక్షం విదధతి ఖరా మేహనాని ప్రసార్య.

జంబు:— (దారాధీలావతో) దీనిని నీ కన్నీసాక్షిగఁ బెండ్లి చేసికొన్నావా!
క్షమింపుము. పురోపనమనకు రాజు కమ్మటచే మతిచెడి విహారముమాట
మఱచితిని.

వక్ర:— యుక్త మేగదా యిది!

జంబు:— గృధ్రీ చేటికి యగు పుష్పవాటిక కమ్మచున్నది. దీనిచేఁ గలుగుతంతి
గృధ్రుని గురుకార్యార్థ మై పిలిపించెదను.

వక్ర:— గురునకుఁ బ్రాణదాన మొసఁగి పుణ్యముఁ గట్టుకొనుము.

జంబు:— (చూచి) అయ్యో! అయ్యో! మహాజను మూర్ఖమును విడుతుట కై
జాబగుకాళ్లమధ్య నుండి యైదవకాలినలె శిశ్నము నుకానించు చున్నది.
గురువర్యా! ఏనుఁగులదై తమనెత్తిపై పడు చున్న దం డోయి! లడైకేమి
గాని స్తంభమువంటి శిశ్నము తగిలినయెడల నిష్కారణముగ పోణము
దక్కుదు. తొలఁగుఁడు. (ఇద్దఱు తొలఁగుదురు.)

తే. గీ. కఠిన మై నట్టి నీ తలఁకాయపైని

గజము విష్టింప లడై ముఁక్క లయి ముఖము

బట్టలం బాడుఁ జేసిన ఁ భయము లేదు

కాని యెట్లోర్తు వయ్య? దుఃస్వర్గంధమునకు!

వక్ర:— జంబుకా! అట్లు సందేహింప నక్కరలేదు. తిరకాలము యోగాభ్యా
సముఁ జేసినవాడను గావున నుచ్చాసనిక్వాసములు లేకుండ కొంత
దిగఁ బట్టఁ గలను. మఱియు నాయోగప్రభావము వినుము.

తే. గీ. గర్భ మగు నేని మిక్కిలి ఁ కష్ట మనుచుఁ

గదు భయంపడు విధవను ఁ గమల బెంగి

పూకులో నుండి రసమును ఁ మొడ్డతోడ

మఱల గగిహియించి విధవను ఁ మరగఁ గొందు!

జంబు:— ఇది నిజమే! తరుణవిధవాజనము నుండి తమకుఁ జాంబూలప్రదాన
ములు చాల ముట్టుచుండెడివి.

వక్ర:— కాని నాకు గృధ్రీ దొరికినది మొదలు విధవాప్రచారము చాల తక్కువ
యైనది.

జంబు:— ఓహో! మధ్యాహ్న మైనది. ఇప్పుడు

చ! అరు దగు చుండ శిష్యునిగఁ మాధ్యయనంబులు నిద్రామత్తుచే
మఱి జనెగోవులం జరతఁమాహిషపుచ్చము లందు; కుడ్యపుం
బరిసర మందుఁ గృద్ధఖిఁపాదహతిన్ సహియించి గాడిదల్
గరమతిఁ ఘోరమా తమచఁకారపుఁగొమ్మును రేపురూక్షతన్!

(స్వగతం) త దహం పుష్పవాటికాం సల్లాపయిష్యామి గృధ్రీసమూహకారణాయ. (పృథాకం) తత్ప్రథమా నపి స్నాత్వా కృతభోజనో గృహీతతాంబూలః కత్సూరచందనాలేపీ పురోవహం ప్రవిశ.

తక్ర—తథా. (ఇతి నిష్క్రాంతః.)

జం—(సదంతాశ్వాసం.)

శ్లో. రదితావగరభ్యాసు వదీ ఘోషవనేషు చ,

యత్ర కుతాపిచమయాన దృష్టాపుష్పవాటికా.

(మూలతో నిలొక్క సవర్ణం) కథంచి దియం దృశ్యతే. (ఉపసృత్య.) న కచ్చి దత్తజనః త దిమాం పుచ్చామి. పుష్పవాటికే ! కి మద్యాపి కృత్యతి ?

(పృవిశ్య పుష్పవాటికా)

పుష్ప—11 కవా ? జబుయ ! దేవో ఖి అశ్రయ పవిత్రో రాణా ఉణ గింధియే నింతణ దింతిల ఏకకోసంధియ బహూయణః బహూమాణ కదల కహిదా యదాటిం ఏవం ఉపనణలతం ' ఛంతి. తాఅహం గింధి పరితరిదు తంద ఏవం గంఢంహి.

జం—అవనా ! మహాకా ప్రమాదః ఇహంతం కాల ముపవన కేవ గమిష్యతి గురుః.

రాజాపితక్ర గమిష్యతి అహః పుష్పవాటికే ! నిర్విరతుపగమ్యగురుమహాసర. పుష్పవాటికా—తథా! (ఇతి నిష్క్రాంతః.)

జం—(పరిక్రమ్య) ఇద మహాధాన్యాయ్నం. న వేద్యాం సంతి కిష్యః. అతో మక్త్యే నిరగా దేవ గురు రితి. ఇయ మిద వీడు.

శ్లో. తాంబూలపూరితమూళీ తిరళాయతాక్షీ

నీలాలకా రుచిరకాంచనకల్పతత్రా,

ద్యౌరాద్విజైకనతసుందరపూర్వక యా

కంఠ స్తపీ గుగువధూ నిసర్గాక లే మామ్—

(ఉపసృత్య) గురుపత్ని ! నిపుణికే ! త్వ కేవ గురుః.

(తతః ప్రవిశతి యథార్జిస్తా నిపుణికా.)

నిపుణికా—12 జంబుయ ! కిదభో యతో కాసరవీర్హం దేహి సహిదో దింగదో. తేవి దేవదంసణంస గదా సింసా పరియతా యం.

జం—త్వం బహి ర్గృహ దేత్య కిం పశ్యసి ?

ఛాయ : .

11 కథం? జంబుక! దేవః ఖి లావలయం ప్రవిశ్యః. గాఙ్గా పునర్వధాగ్రి సర్వసం దృష్ట్యా ఏకకోశనిరహమారక్షం బహూమానం కృత్యా కథితా ' ఇదాహి మే నోపవన మాగ ' చేచ్ఛతి. తస్మా దహ మపి గృధ్రీం పరిచరితుం తత్రైవ గచ్ఛామి.

(స్వగతము) గృధ్రిని పిలుచుట కై త్రవ్వవాటికతో మాట్లాడెదను.
(వ్రాతముగా) గురువర్యా! నీవు స్నానముఁ జేసి భుజించి, తాంబూలము
నేదించి, కర్పూరచందనాదల నలందుకొని, పురోపవనమును బ్రవేశింపుము.

వక్త్ర:— అట్లే (నిష్క్రమించును.)

జంబు:— (చింతాత్వముతో.)

తె. గీ॥ చిత్రతాపణవీధికాశ్రేణికలను

పూలవనముల దగునదీకూలములను

వెదకి చూచితఁ గాని నా శ్రమియవధూటి

పువ్వువాటికఁ గానకపోతి నకట॥

(దూరముగాఁ జూచి సంతోషముతో) అతికష్టముచే నేటికి త్రవ్వవాటిక
కాకంటఁ బడెనది. ఇచ్చట నెవ్వరు లేరు గాన సమీపించి దాని నడిగెదను.
(సమీపించి) పువ్వువాటికా! ఇప్పటివఱకు నాట్యమునేయు చున్నారటే!

(పువ్వువాటికి ప్రవేశించును.)

పువ్వు:— ఏమీ జంబుకుఁడా! దేవుఁడు కోవెలలోఁ బ్రవేశించినాఁడు. గృధ్రి
నాట్యమునకు రాజు సంతసించి కత్తుమలను ఒహమాన మిచ్చి యిప్పుడే
యంపవనమునకు రమ్మని చెప్పినాఁడు. అచ్చట సంభోగయజ్ఞమునం దుప
చారముల కై పోవలయును.

జంబు:— అయ్యో! వహాప్రమాదము. ఈపాటికి గురువుగా రుపవనమును జేరి
యొందురు. రాజుకూడ నచ్చటకుఁ బోవునుగాన బువ్వువాటికా! నీవు
శిఘ్రిముగాఁ జోయి గురువు నవలకుఁ బారి పొమ్మని చెప్పెను. లేకున్నఁ
గొంప మునిగిపోవును.

పువ్వు:— అట్లే (అని నిష్క్రమించును.)

జంబు:— (నడచి) ఉపాధ్యాయుని గృహ మిదియే! వీధియరుగ్గునై శిష్యు లెవ్వ
రునులేరు కావున గురువుగా రుపవనమునకుఁ జోయి యొందురు. గురువత్ని.

చ॥ సురుచిరనీలకుంశల, విశోభితకాంచనకర్ణపల్లె, సుం
దరవదనాబ్జ, చర్విరసునాగదళాదులకోమలోష్మతా
దరనలపూర్వకాయముగఁ ద్వారము నందున జాటుఁబైటతోఁ
బొలిపొరిఁ జూచు చుండె మనఃపూర్ణమరోజసరోజ నాదెనన్!

(సమీపించి) గురువత్ని! నిపుణికా! నీకే నాకు గురువత్తు.

(నిపుణిక ప్రవేశించును)

నిపు:— జంబుకా! భుజించి కానరదీగర్భదంతులతోఁ గలసి గురువు జేవదర్శనమున
కై పోయెను పరిజనులు శిష్యులుగూడ నరిగిరి.

జంబు:— నీవు బయటకు వచ్చి యేమి చూచుచున్నావ?

నిత్యజితా—13 నుజాదు జంబుయో ముంకళంజో కనాయింపం.

(సంస్కృత మార్జిత్య.)

శ్లో. రంతుం న క్షమతే గురు స్రవ భవా నన్యాను ధత్తే రుచిం
రమ్యా కిం గృహిణీ గురో? రితి జడా శ్చిష్యాః పరే మన్వతే,
భూర్తై రున్నతభిత్తికల్పితవృత్తిర్హుస్పృహ వీ వాలయ

శృక్యం మేజననంకులా చ్చనబహిర్గతుం గృహభ్యంతరాత్.

అద్య తు బహో! కాలా దవకాళలాభేన తో యువా మలభి ! ఇతి
బహిః కళ్యామి. తదిదానీం మమ భాగధేయో భవాత్ మనోభువా దక్రితః
జం—(కాంతం పాపం) నిత్యజితే ! కిం తవ హృదయం తత్య న్నభ్యా దీర్ఘ
దంతే నాపి న గృహీతం ?

నిత్యజితా—14 మానద్విదయ ఆరహియ కాసరవధూ రూపవతీ నామదీర్ఘ దంతేన
మనా మరదవింఘం కరోదీ.

జం—(స్వగతం) రసికః ఖలు దీర్ఘదంతః (ప్రికాళం) తర్హి క్షూయితాం

శ్లో. రవచ్చదాభ్యాం నిష్పీడ్య చత్రం మనోభువః,
మర్దయిష్యే గృహం తస్య ముద్గరాభేణ శేషసా.

నిత్యజితా—15 సాదు రే జంబుయ సాదు.

(ఇతి జంబుకస్య గండం మంబతి.)

జం—(స్వగతం)

శ్లో. గురో ర్గృహిణ్యా వదనాంబుజస్య
స్యప్తస్య గండే మమ చుంబనాయ,
తాంబూలకర్పూరలవంగజన్గా
రతాయ మాం ప్రేక్షయతీవ గంధః.
(అధర మస్యా క్షుంభితుం గృహ్లాతి.)

భా య : .

12 జంబుక ! కృతభోజనః కాసరదీర్ఘ దంతాభ్యాం సహితోనిర్గతః. తేఽపి
తేవదిర్భూతాయ గ తా శ్చిష్యాః పరిజనాశ్చ.

13 శృణోతు జంబుక ! ముక్తలజ్జం కథయామి.

14 మానద్విరయ మారభ్య కాసరవధూ రూపవతీ నామ దీర్ఘ దంతేన
మమ మరదవింఘం కరోతి.

15 సాదు రే ! జంబుక ! సాదు హృదయజ్ఞానం తే,

నిత్య:— విసవోయి! బంబుకా! సిగ్గు విడచి చెప్పు చున్నాను.

సీ! అంధకత్రైను కా న టంఁచుఁ బందలు శిష్యులెల్లరు నన్నుఁ
గ ట్నైత్తి కాన! రెంతలేపిన లేవ ట నే లేవదుగద నీ
గురునిశిష్యము వట్టి బురదకట్టె! యాశ తీరంగనీ ట వైన డెం
గుదు వన్నఁ బరకామినులపొందు ట మరగి లేవు! బయట
కుం బోయి యె ట వ్వనినేని విషయింపు మనుటకు ఏలు
కా ట దయ్యె నాకు

గీ! యింక విటులైనవచ్చి న ట న్నింటిలోనఁ గదిసి కుమ్ములు
రెండు కుఁమ్మెద రె టన్నఁ గొండపొడువున నున్న వీగోడ
లెల్లఁ గటకటా! యిట్టి నా పూకు ట గతి యి కేది?

శిరకాలమున కిప్పటి కీ యవకాళము లభింపఁగా మొద్దుపంటివాఁ డెవఁ
డైన మిందఁడు దొరుకు నేమి యని చూచు చున్నాను. నా పుణ్యవళమున మంచి
సమయము నందు నీ వగపడితివి.

బంబు:— పాపము కాలింఁచుఁ గాక! నిపుణికా నీ వృద్ధయమును బూర్తిగా
నీ భర్తమిత్రుడగు దీర్ఘదంతున కర్పించితివిగా? ఇక నీ కేవులాట యెల?

నిత్య:— రెండుమాసముల నుండి కాసరునిభార్య యాడకలి యను దానిని మరగి
నాఁడు నా కడకు వచ్చుట లేదు అందుచే నా భగము పూజాత్మనకృ
తములు లేక బూఁజుపట్టి యున్నది.

బంబు:— (స్వగతము) దీర్ఘదంతుఁడు రసికాశ్రీసరుఁడు (కృతాళముగా)
అటులైన చక్కగా వినుము.

తే! గీ! రథములం బట్టి కొలుకుచు ట మదనగృహము

దెంగులాటలు లేమిచే ట బెంగఁ గొనిన

ముద్గరముమాడ్కి నున్న నా ట మొడ్డ దోఁపి

మర్దనముఁ జేతులెమ్ము నీ ట మనసుదీఱ॥

నిత్య:— కాగురా! కాగు! బంబుకా! నా వృద్ధయమును కాగుగాఁ గనిపెట్టి
తిని (బంబుకుని ముద్దుపెట్టుకొనును.)

బంబు:— (స్వగతము) తే! గీ! గురుగృహిణి నన్నుజాలింప టదరికఁ జేరి
మోము చెక్కున గదియించి ట ముద్దిడంగ
గమ్రితాంబూలగంధ మా ట కాంత పూకు
దెంగుమని ప్రోత్సహించిన ట భంగి నలమె!
(అదరపాపముఁ జేయును)

నిత్యదీక్షా—(మానస పరివృత్త) 16 మానస ! ఏదావదా మయినో న
సంకుప్తః.

జం—అ స్వేదం.

శ్లో. అహం తస్య ! యథేయం త్వాం
గృహీం యథతు తే కలిః,
ఇతః పరం వ్యవ స్థేయ
మావయో ర్నాత్ర సంతయః.
(సేవకే)

శ్లో. పవనూనం తత ఇతో బద్ధ కంబళరజ్జుభిః,
గోలాంగూలం వికర్షంతి కుపితా రాజకింకరాః.

జం—కథం! గోలాంగూల క్షేప్త కాతుకసాన మేరిత్ ?

నిత్యదీక్షా—17 జంబుయ ! యిందిజన గోష్ఠీయ సో న మంచ యజహ
కుహ గురూ.

(పునర్వేషకే.)

శ్లో. ఉత్సు తేవ సకృచ్చర త్యుపవిశ
స్కంధూయతేఽంగం సకృ
ద్ధంకుర్వా భృకుటీ సుకృత్యకృదయం
త్రస్య త్యకాంజేఽసకృత్,
విష్వగ్దర్శయితు పురో నృపభటై
రాకృష్యమాణోఽద్భుతో
ద్వీపా దాగత ఏష మానుషగిరం
వక్త్రీతి నః కాతుకమ్.

నిత్యదీక్షా—(జంబుకస్య సమీప ఉపవిశతి.)

జం—(స్వగతం)

శ్లో. య దీయ ముపవిశంతీ పార్శ్వతో మే నతాంగీ
స్పృశతి భుజ మవామం వామతుంగ స్సనేన,

(భా యా :)

18 మానస ! ఏదావదా మదనో న సంకుప్తః.

నిత్య:— (సిద్ధునిదిలి) మానవాతా! ఇంతమాత్రమున మనస్థులును సంతసించలేదు.

అంబు:— అనురాగ!

తే॥ గీ॥ ఇతరయువతుల దిగనాడి + యిది మొదలుగ
దెంగు చుండును నిన్ను నే + దృప్తిదీప
గురుడు గృధ్రీపూతును దెంగు + గోరెడ్డిర
నీ క్షణం బాది సిద్ధాంత + మిద్ది మనకు!
(నేపథ్యమున)

తే॥ గీ॥ కంబళపుఁ జాళ్ల నటు నిటు + కదల కుండ
గట్టిగాఁ గొండముచ్చును + గట్టి రాజ
కింకరులు కోధమూర్తు లై + క్రింద వైచి
లాగు చున్నార జనములు + మూఁగిచూడ.

అంబు:— ఏమి కి కొండమృచ్చా! అయిన సంగోహస్పదముగదా!

నిత్య:— అంబుకుదా! ఇది నీ గురువువలె నసాధ్య మైనదినుమా! అడుది
దొరకినచోఁ బూకు పగుల దెంగుక విడువదు.

(తిరుగ నేపథ్యమున)

సీ॥ ఎగిరి గంతులువైచి + యేగు చుండునుగొంతఁ గూర్పుండి
జేహంబుగోఁకికొనును! బెదరించు హంకృతి + నడుటి
వారిని జూచి నదిలేకఁ దనకుఁ దా + జడిసికొనును! కనుబా
మల్గులుకుళించి + కట్టునఁ బగఁ బెట్టు నూరక యట్టిట్టు +
లోడిఁగితిరుగు! పలుఁజూపి యికిలించి + భయపెట్టుచుండును
తలలోని పేలను + దవిలి వెదకు

గీ॥ జనమునకుఁ జూప భటులు ముందునకు లాగ | మనుజువా
క్కుల నేమే మొ + మాట లాడు! బాపురే! యిద్దియేద్యవఁ
వాసి యైన! కోరియో! వివకన నట్టి + కొత్తవింత!

నిత్య:— (అంబుకుని దరికిఁ జేరును.)

అంబు:— (స్వగతము)

తే॥ తెరపునఁ జేసి చేరుచు నఁ పేయధృతిన్ విజపార్శ్వసీమకున్
సరసిజనేత్ర వక్షిణభుజంబున వాసుకుచంబు నొక్క శం

య దిహ చరణమూలాభ్యంతరే నున్నచేలం

ధ్వజమదనమయో మే దుర్జయః పంచబాణః.

నిభునికా—(స్వగతం) 18 వీసజో ఏసో దండేన వారభవంతో (పృథాకం)

జంబుయ ! ఏసో తుమా ఉండుంగే ఇలందరితో ముసలఖండోవియ.

జంబు—(స్వగతం) కథ మనయా దృష్ట మిదం. యాకదియమానున్నా తాన దినుం

న గ్లాపయతి తాదనం. తస్య ప్రత్యుత్త విఖంభణా యైవ. భవతు! ఏవమా

పీటామి (పృథాకం) ముసలఖండవీవాయం, యది వానర స్త్వం తర్హయే

త్త మనేన విగ్రహీత్యుమి.

నిభు—19 జంబుయ ! యుంజతే.

(తతః ప్రవిశంతి పశ్చాద్బద్ధం గోలాంగూలం ఆకృత్య రాజ కింకరా.)

కింకరా—20 కో నామ గోళింగుళయో ? కేనామ రాయ కింకరాయో ?

గోలాం—నను యూయ కేన కిమ్ ?

కింక—21 అహే ! కనాం ? వివేయోవి వానిరంస ?

గోలాం—22 కాసరంస ఉవంఝాయేసో దీవాదండంస సింధో.

(తతః ప్రవిశతః కాసరదీర్ఘ దంతా.)

దీర్ఘ —కాసర ! క్వ మగ్రహానయమి ?

కాసరః—గృహీరసమధిష్ఠితమిదుంకోదరం పృవిష్ట. అతః పరమతృభవా నేవ

జాతు మర్హసి.

దీర్ఘ దంత—త్వద్దృహిత్యా సహ మధుపానరతోత్పవాభ్యా మపమృతచేతనోఽస్మి.

కాసరః—త్వం నోఽపి గురు స్పృముత్సారితో గృహం ప్రవిశతి తత్రైవ గచ్ఛావః

(ఇతి పరిత్యాజతః.)

గోలాంగూ—ఏతావ న్మ జావామి కాసరదీర్ఘ దంతా. అనాం హి వానరః.

జంబు—(పృథ్యా) కోఽత్యసంజేనా, ? అపితు మనుష్యవా క్షృతవక్త్రేతి

విస్మయసానం.

నిభుని—23 ఆసంసో మావది వానికో. (ఇతి భయేన జంబుక మాలింగతి.)

జంబు—(చక్షుషీనిమిల్య.)

శ్లో. మ మాశ్లిష్టశరీరస్య తవాన్య విధృతచేతనః,

కంతోర ప్రవసంసర్గసుఖా న్నాన్యత్ప్రీతియతే.

(ఇతి తదైవభీతః)

18 వీసజ ఏష దండేన వారయితవ్యః. జంబుక ! ఏష తవో త్సంగే చేలాంతరితో ముసలఖండ ఇవ.

19 జంబుకయత్యతే.

20 కోనామ గోలాంగూలః ? కేనామ రాజకింకరః ?

కరరిపుతేరనంబు తమకంబున రోకలిమాడ్కి నిక్కి తొం

దరః గలిగించె వస్త్రము యథాభావధ మాగతిఁ జేసి యక్కటా!

నిత్యః— (స్వగతము) భయ మగు చున్నది. (ప్రకాశముగా) కట్టతో నావలకుఁ గొట్టవలెను. ఇదిగో నీ బట్టలో రోకలిబండ యన్నట్లున్నదే!

జంబుః— (స్వగతము) దీని కీ కళ్ళము కనఁ బడినది. నే నేమి చేయుదును. నిత్యునిక సమాపించినకొలది తెగ నిట్కుచున్నది. కాని తగుట లేదు. అగుఁ గాక! ఇట్లు కప్పివుచ్చెదను. (ప్రకాశముగా) ఇది రోకలియే కొఱియైనదని వచ్చినచోఁ గొట్టవచ్చు నని జాగ్రత్తపెట్టితిని.

నిత్యః— చుంచినదిఁ జేసితిని.

(కొండమృచ్చను బట్టుకొని రాజకింకరులు ప్రవేశింతురు.)

కింకరుడుః— కొండమృచ్చ చెప్పవలె! రాజకింకరు లెవ్వరు!

కొండమృచ్చః— మీరేగదా! రాజకింకరులు.

కింకః— ఓహో! క్రోధికి వివేకముగూడ నున్నదే!

కొండః— కానరా! పాదధ్యాయుఁ డగు దీర్ఘదంతుని స్నేహితుఁడు.

(కానరుఁడు దీర్ఘదంతుఁడు ప్రవేశింతురు.)

దీర్ఘదంతుః— కానరా! నక్కవాసయమి యేడి!

కానః— గృధ్రి యున్న పాదలో దూరినాడు తలువార సంగతి నిశ్చయమైనది.

దీర్ఘదంతుః— నీ భార్యతో నభరపానమురతమహోత్సవములలో పాదలు తెలియక యుంటిని. నాకుఁ తెలియదు

కానః— అటులైన నీ పాటికి యింటికి వచ్చి యుండును, కావున నచ్చటకుఁ బోవుదము. (ఇద్దఱు నడచు చున్నారు)

కొండః— నేను వానరుఁడ నగుటచే నింతవఱకుఁ గానదీర్ఘదంతులు నరయఁ జాలరైరి

జంబుః— (విని) సంతనా నేమి! మనుజువాక్యములును చేతనమును గల యీ కొఱి విస్మయపానమే!

నిత్యః— కొఱియిహింపించినది. అమ్మయ్యా! (జంబుకు నాలింగనముచేసికొనును.)

జంబుః— (కన్నులు మూసికొని)

తే. గీ. కుటిలకుంతల నన్నుఁ గౌఁగిల గదింప

మనసు భ్రమఁ జెంది విగతచేతనరఁ గాంచె

సరసకుచకుంభయుగళసంస్పర్శ కరవఁ

బరమసౌఖ్యాంబురాళి మైముఱచిపోతి!

నిపుణి—24 అశోక కుమారి అచటానానా.

కానర—కథ మత్ర గురుగృహద్వారే రాజకింకరగృహతో నటుభి రానియ
మాణో గోలాంగూలః ?

దీర దంఠ—శోకం ? జంబుకః పార్వస్థాయః నిపుణికాయః పరివర్తన
సుఖ మనుభవతి.

శ్లో. 10 కరివ్యతి మన్మతే తరుణీసురతోత్సవే,
కాంతే మండే గురోః పత్నీజంబుకం శరణం గతా.

కానర—అర్య ! మయా ఇయం భోక్తుం కల్యతే ?

దీర —అధఃకిమ్.

గోలాం—(స్వగతం) మాం హి నిపుణికాయై దర్శయితవ్య ఇతి కింకరాభి
ప్రాయః. (ప్రికాశం) భోభోకింకరా! మాం ముంచత.

ఏక—25 వాణి! ఖణం కుహిణీం చింత. అంజనా దండేన పవరింసే.

అన్య—26 దీయణీయే వాణి! ఏసోదటవ్యో.

నిపుణి—(దృష్ట్య) 27కనంపసో వాణి! మంభంసయందియచంఘనాపెంఘం.

గోలాంగూలః—(సశోమం,)

శ్లో. భవనాన్నిర్గతే వన్యోపరం పురుషమిచ్ఛతి,
జంబుకం పరిర భ్యాస్తే

(స్వగతం) వాంత వాంత! బద్ధా మే భుజా కథి మిహం తాగిసయేయం,
భవత్వేకం. (ప్రికాశం) త దీయం దృశ్యతే మయా.

(ఇతి ముఖం వ్యాదాయ ప్రిసారయతి,)

నిపుణి—(ససం భ్రమం) 28 వాంధి వాంధి! మం దసంస వాణిరంస మహం
దండేనవారి.జంఘం.

(ఇతి జంబుకస్య కేవలం గృహీత్వా వానరస్య ముఖే యోజయతి.)

జం—(చక్షుషీనిమిలయన్నేర) నిపుణిక! మా గృహాణ మే మేవానఘ. అయ
మేవ తవ ? ఏకస్మిన్వికరే మదీయమిదంపుష్పవణద్వయం ప్రికళయామి
(ఇక్యత్రవతి.)

నిపుణి—(విహస్య) 29 వింపకం దప్తిమూలఖండవిభవేణ,

గోలాంగూ—(సశోపాచ్చిసం) నిపుణికావార! నత్రంసశో భూత్వా ముఖేన
తిష్ఠ (ఇతి జంబుక మేవానందంకయతి.)

21 అయే ! కథం ? వికళోఽపి వానరస్య ?

22 కానర స్యాపాధ్యాయస్య దీర దంతస్య స్నిగ్ధః.

23 అసన్నో భవతి వానరః.

24 అరవింద కమలచేతనోఽపి.

నిత్యః— కావుననే యచేతమండైతిని.

కామః— ఏమి! గురుగృహధ్వారమున రాజకింకరులు క్రోధి నాడించుచున్నాడు.

దీర్ఘః— మీ దెవ్వఁడు? జంబుకుందా? పార్శ్వమునందు నిలువఁ బడిన నిత్యజీవ
నాధారింకనపాత్ర మనుభవించు చున్నాఁడు. ఇందు రే పేరున్నది.

తే॥ గీ॥ కుండ్ల లేవదు మగఁడు నపుంసకుండు

దీని నీ మధ్య విడచితి ధ్వంసకుండ

నుత్ప పులునును దిని యూర ధ్వంస లేక

జంబుకునిపాలఁ బడిన దీ ధ్వంససాక్షి॥

కామః— ఆర్యా! దీనిని నేను దెంగుటకు వీలుపడునా?

దీర్ఘః— నీ చిత్తమువచ్చి నట్లు

కొండః— (స్వగతము) కన్ను నిత్యజీవకుఁ జూపవలె నని రాజకింకరాభిప్రాయము.

(ప్రకాశముగా) కింకరులారా! నన్నిఁక విడుపుఁడు.

కింకరులలో నొకఁడు— ఒక్కనిముస మూరుకొనుము. లేనిచో కట్టతోట్టు
పగులఁ గొట్టెదను.

మఱియొకఁడు— నిత్యజీవా! ఈ క్రోధిని జూచితివా?

నిత్యః— (చూచి) ఇదియేమి! ఈ క్రోధి నన్ను జూచి కోపముతో మీదఁ జేసె
చోపు చున్నది.

కొండః— (కోపముతో)

తే॥ గీ॥ భర్త యిలువీడి పోవంగఁ ధ్వంసపురుషుని

కొంగిటం జేరి సుఖయించు ధ్వంస కారులంబ

నరసి చూచియుఁ గానంగఁ దైతి నకట!

(స్వగతము) అయ్యయ్యా! చేతులు కట్ట బడి యున్నది లేనిచో దీనిని

తాగుగా జడిపించి యుండును. అగుఁగాక! (ప్రకాశముగా)

దొరకిలివి లెమ్మర మ్మిటు ధ్వంసతోత్ర!

(వోరు లెజుచును.)

నిత్యః— అయ్యా! అయ్యా! క్రోధి కొలుకు చున్నది. కావున క్రోధి కట్టయేది?

(అని జంబుకుని కిక్కిమును క్రోధి నొటిలోఁ బెట్టు చున్నది.)

జంబుః— (కన్నులు మూసికొనియే) నిత్యజీవా! నా కిక్కిమును బట్టుకొనకుము.

ఇది నీదే లెమ్ము. ఈ బొక్కలోనే నా వ్యవధిములగుండఁ జేరెదను.

నిత్యః— (నవ్వి) కోరలియనుకొని దగా పడితిని.

కొండః— (కోపముతో నిట్లూర్చు విడిచి) నిత్యజీవా! నాకుఁదా! నత్తుంసకుండ

నిత్యసి— 80 జంసిం మహా మరదరానాపంచాసా తంస కామందయం సవీంక
వాణరేణ దందసాంతి, కిం కరిమి మందబాయిసి.

10క—81 రేరే దుంతవాణర! ముంచేసే ముంచేసే.

(ఇతివానరం ప్రహర్యజంబుక మేహనం మోచయంతి,)

నిత్యసి— (సంస్కృతమౌళిత్య, నిరూప్య) కృత్రిమోఽయం. వానరః యతః.

శ్లో. కదా కృతః కంబళోమమిత్రైశ్లాంగులదండ కృతమారుహాణి,

కృతాని చేంగులవిరక్త మాస్యం కృత్వా ఇన్ద్రవేల్లొబుధి రర్చితాని.

తత్కింకరాకాపృచ్ఛామి, భోభోకింకరా! కుతస్త్వ ఏవ వానరః!

ఏకః—82 దింపందరాడో ఆమడో ఏసో వాణరరాయో.

అన్యః—83 అదో ఏవ ఏదంస ఛంతం దారేమి. (ఇతి కరీషచక్రింధారయంతి.)

తృతీయః—84 అనాంవి వీజేమిదిదేహిం తలాలచామరగుంచేహిం. (ఇతి వీజయంతి)

జం—[విహర్య) ఉపచరంతే నిమగ్న మేహనదంక మేతం

గో—(స్వగతం) అంబ ! మేదిని ! వివరం దేహి లజ్జా మాం కాథరే,

దీర్ఘ—(సాశంకం) ఏవ వానరవేషః పునః ఏవ.

గోలాం—భోభోరాజకింకరా! ముంచత మామ్ (ఇతి ప్రణమితు మిచ్ఛతి)

ఏకః—85 గహీందంసో రాయసియోయో.

అన్యః—86 నీయుసియాయే దింసఇదంసో ఏసో పంచా విసం జదంసోంతి
రాయసియోయో.

జంబు—నిత్యసిక! ఏవ తవ భర్తా గృధ్రీం కామయమానః కృతావజ్ఞ ఇత రాజ్ఞా

ప్రతిభాతి. (సార్వభౌమిలోక్య) కానర సహిత ఆర్యో దీర్ఘదంతో

ఽప్యత్రైవ ?

దీర్ఘదంత—భోభో కృతావజ్ఞః కిం కృత్వాసయమా ?

10క—87 సోవాణో బంధుణోఽతి బహుమాణో కిదో. ఇంతియో ఏవ ఆహ్వానం

రాయసియోయో. (ఇతివక్రకాశస్య భుజబంధనం విస్మయ నిష్కాంతాః.)

నిత్యసి—శ్లో. 38 కంఠుగా వాణరో ఏసో వేసేణావి కిదో తమా,

మందేర్నియగదోగింధింజంరణ్ణాబహుమాణిదో.

25 వానర! కుణ తూష్ణీంతివం అన్యథా దంజేన ప్రహరిష్యే

26 నిత్యసిక! వానర ఏవ దర్శిస్తవ్యః.

27 కథమేవ వానరః! మాం భర్త్యయన్నిర చక్షుషాపశ్యతి.

28 హంత హంత! మాం దళితః వానరస్య ముఖం దండేన వారయిష్యే.

29 వికల్పలపాస్మిముసలఖండవిధ్రమేణ.

80 యస్మిన్మృత్యుమరదరాధాపృత్యాకాశస్యకామధ్వజస్తైవ ముఖం కాన

రేణ దంశయతి. 10కలోమృతాం మందభాగ్యా!

81 రేరే దువ్వువానర ! ముంచముంచ,

నిత్య:— దేవియాధారముఁ జూచుకొని నా భగ మువ్విళు బూరు చున్నదో
కానికే మువ్వువాటిల్లినది. ఇక నాకుగతియేమి? (విచారించును)

కింక:— ఓరీ! కుంతవానరుడా! విడు! విడు! (అని కొట్టి జంతువుని కన్నమును
విడిపింతుడు.)

నిత్య:— (సంస్కృతముతో నిరూపించి) ఇది కృత్రిమవానరముగాని నిజ
మైనది కాదు.

తే! గీ! పుట్టినవికాపు కంబళిబొచ్చుచేతఁ
దనురుహంబులు తోక కట్టినవె కాని
బొగ్గుమసి పూసి మొగమునఁ మూలిమీఁద
గొట్టెబొచ్చున మీసంబుఁ గూర్చినారు!

కింకరుల నడిగి తెలిసికొనెదను. కింకరులారా! ఈ వానర మెక్కడిది?
ఒకఁడు:— ద్వీపాంతరము నుండి వచ్చినది.

అన్యఁడు:— అందుచేతనే దీనికి గొడుగు పట్టు చున్నాము.

(విడకగొడుగు పట్టును.)

శృఠీయఁడు:— పలలచామరగుచ్చములచే నితనికి విసర మున్నాను. (విసరును)

జంబు:— (నవ్వి) నా చుట్ట ను విడిచి-ట్టినందున తుపచరింపుడు.

కిండ:— (స్వగతము) అంబ! భూదేవీ! యెడ మిమ్ము నన్ను సిగ్గు కాధించు
చున్నది. నీలోఁ జొచ్చెదను.

దీర్ఘ:— (సంతోషముతో) మీరు వానరవేషమును భరించిన పురుషుడే!

కిండ:— ఓ రాజకింకరులారా! నన్ను విడుపుడు. (నమస్కరింపఁ జోవును).

ఒకఁడు:— రాజనియోగము ననుసరింపవలెఁ గదా!

అన్యఁడు:— నిత్యునికకుఁ జూపి విడచిపెట్ట మని రాజాజ్ఞ.

జంబు:— నిత్యునికా! ఇతఁడు నీ భర్త. గృధ్రితో మండఁగా రాజు చూచి ఇట్లన
మానము చేసి యుండఁ జోలు! (తక్కుకుఁ జూచి) ఓనగా! కాపరునితోఁ
గూడ దీర దంతుఁ డిటుకే వచ్చు చున్నాడు.

దీర్ఘ:— ఏమోయీ! రాజాచేత వక్రవాసయమి యవమానింపఁ బడెనా!

కింక:— కాదు సద్భాగ్యివ్యాణుఁ డని బహుమానము చేసెను. ఇంత వలకే మా పని
(కట్టునిట్టి పెడతిపోవుదురు.)

నిత్య:— తే! గీ! చర్యచేఁ గ్రోతి యిరుండు వేషంబుచేతఁ
గూడ వానర వేషంబుఁ గూర్చు బడియె
నన్ను విడి గృధ్రిపూకునుఁ నాకఁ జోయి
నట్టి వీనికి దగిన ముగ్ధుడ యయ్యె!

శీర — సఖి ! మేళం.

అంబ — (స్వగతం) ఇదం ప్రాగేత నిర్మిత మార్జున దీర్ఘదంతేన.

కాళి — సఖి ! గృహీతం గమయన్త్య ఏవ కిం లగ్నాసి ?

అంబ —

శీర. గృహీం మాం చరితాం కుంతేదృష్ట్యా రా జేవ మాదిశత్,

అస్తా మిదం మయి స్నిగ్ధా గృహీ త్వద్యాపి వ రతే.

అపి చ శోకవ్య మస్మదీయమ్.

శీర. రాజ్ఞోఽహం న భిభేమి న వ్లవగతా లభేతి లజ్జాం సక్య

స్వేష్యా మ్యన్యనరన్మరధ్వజవరా మర్కా ద్దృహిణ్యాం తథా

అస్థానే విదుషాం పరం తు పరిషద్ధి గ్వకృనానా యమీ

మశ్శీలా భవతి త్యుదీరయతి చేత్రన్మరృతూలాయతే.

శీర. — ఇదం పర్యపితం భవేత్తదా నోకాయ. అపూర్వతయా తత్ ఇదాపి జేన.

అంబ. — తదిదాసిం దురాత్మనో రాజవారకస్య జేన దన్యత్రగచ్ఛామః.

శీర. పురాంతరం ప్రాప్య నృపాంతరా దహం

ప్రదర్శ్య శాస్త్రాణి చ యా న్యపాతిమం,

మహా చ్ఛ దానం ప్రతిగృహ్య తద్దనం

విచిర్య నేరాఽస్మి చ తాం నటీం క్రమాత్.

కాళి. పర్యంతం నిపుణిణా జంబుకస్య మమ చ భవతు. పరస్మాత్ న హి తస్య మనోరథ మవసారిష్యమి యా హి భుక్తవంతం పృతిబ్రూయాన్న భుజీథా ఇతి కిం తేన కృతం స్యాత్ ! కానర స్త్రలామస్తనీం లభ్యేన తద్దృహిణీ చ దీర్ఘ దంతేన మయాపి రాజకారిణవానరవేషేణ పృతిరధ్యం నీయమాసేన నత్వేన పారా ప్రతిపదితాః.

82 ద్వీపాంతరా దాగత ఏష వానరరాజః.

83 అత ఏ చైతస్య ఛత్రం ధారయామి.

84 అహ మపి పీజయామి ద్వాభ్యాం పలాలదామరగుచ్ఛాభ్యామ్.

85 గృహీతవ్యో రాజనియోగః.

86 నిపుణికాయై దర్శయితవ్య ఏషః, పశ్యా ద్విసర్జితవ్య ఇతి రాజనియోగః.

87 శోభనో బ్రాహ్మణ ఇతి బహుమానః కృతః. ఏతావా నేకాస్మాకం రాజనియోగః.

88 శీర. కర్మణా వానరో హ్యేష వేషే దాపి కృత స్తథా,

మో ముక్త్యా త్వా గతో గృహీం య దాగ్తా బహుమానినః.

దీర్ఘ:—మిత్రమా! ఇది యేమి ?

జంబు:—(స్వగతము) ఇంతపని జరుగక మాన దని దీర్ఘదంతుఁ డిదివఱకే చెప్పి యున్నాఁడు.

శాస:—గురువరా! గృధ్రీసంగమ మందే రసకందాయములలో బట్టుబడితివా యేమి ?

కళి:—

తే॥ గీ॥ కుంజమున నేను గృధ్రీయఁ • గూరు చుండ
తేఁడు కనులారఁ జూచి యీ • రీతిఁ జేసె
నైనపని కేమిగాని యె • య్యూరిగృధ్రీ
కేంతయోప్రేమ నానయి • నింతవఱకు॥
ఇంకను నా సంగతి వినుఁడు.

చ॥ జనములు నన్ను గోరితిగ • సల్పిన దానికి లజ్జ లేదు, భూ
పునికడ నుండి నాకు భయముం గన, నన్నుని మేహనంబునా
వనితభగంబు జొచ్చె నని • భావఁ జేయును, పండితాని న
న్నవయముదుష్టఁడంచెనిక • నాడ దొడంగుచుండుఁబూర్వెదన్

దీర్ఘదంతాదులు:—ఒక్కరాత్రి *డంతుకేగాని తేలవటి *ద పాఠబడిపోదా ?
దీనికి విచార మేల ?

కళి:—అందువలన నీ చందాలపురా యాశము నుండి చలయొక పోవుదుఁ బోవు
దము. తరువాత

తే॥ గీ॥ ఏ నగరి నేని యెక్క, హాసమొసంగు గొల్పితి
గొప్పజాన్తొక్క విషయంబు • హాస్యవదన
ధనమునుగడించి గృధ్రీకి • భార మోసి
మంచితనమున రావించి • యు చుకొందు॥

అంతకు కు నిపుడికిని జంబునునిని నేనను నేకముగా విషయించు చుం
దుము. తరువాత వానికి నీ నష్టము కాదు కనుపునిండఁ దినినవానిని నీవు
తినవ ద్దినక బ్రయోజన పే మున్నది ? కాసునిభార్య తిరదంతునకును, శాస
రున కలాబూస్థనియుఁ దక్కిలిదా ! రాజుగారి యెవఁబాటువలన వానర
తేనమున పోరుల నందఱును నవ్వించి తిరి నాటి దక్కినది.

శీర్ష వంతాదయః—ః మిహోఽపి ప్రియ మాస్తే భగవతః ?
 వక్త్ర—అత ఏవ నందామి, తథా పీత మస్తు భరతవాక్యం,
 శ్లో. భూపాః పుణ్యపథే చరంతు భవతు
 తేమం నృణాం సర్వతః
 కాలే షోషధయః ఫలంతు కవయః
 ఫలంతు రాజ్ఞాం ప్రియాః,
 విప్రా స్సం త్వథ నిర్భయా శ్వ విధవా
 ద్వాహూ జరీజృంభతాం
 కామం యేన పుమర్హసాన్సరణౌ
 మూర్ఖాభిషిక్తౌ భవేత్.
 శ్లో. హిమా ద్వివరాయితయోనిమత్యై
 మేరుప్రమాదాధకమేధ్రీయ,
 సుమైధునాయై కృత మైధునాయ
 నమ శ్శివాయై చ నమ శ్శివాయ.

కృతి

శ్రీకాళిదాసకృతం ప్రహసనం
 షష్ఠవిద్యాయామహికమ్
 చాలయన్తసమూర్ణమ్.

... రాజోవు గ్రంథ రాజములు ...

ప్రి సంగరంగము, నాగరసర్వస్వము, పంచసాయకము
 కామకళ, అంధ్రరతిరహస్యము, కామకళానిధి,
 మొదలుగా గల గ్రంథము లన్నియు
 నొకదాని తరువాత నొకదానిని
 సచిత్రముగాఁ బ్రకటింతుము.

